

Helena Mertaniemi

Etsivä vanhustyö

Auttava käsi, siellä missä tarvitaan - Vanhustyön ammattilaisten näkemyksiä etsivään vanhustyöhön

Opinnäytetyö

Syksy 2016

SeAMK Sosiaali ja terveys

Geronomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysala

Tutkinto-ohjelma: Vanhustyön tutkinto-ohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Geronomi (AMK)

Tekijä: Helena Mertaniemi

Työn nimi: Etsivä vanhustyö: Auttava käsi, siellä missä tarvitaan – Vanhustyön ammattilaisten näkemyksiä etsivään vanhustyöhön

Ohjaajat: Katariina Perttula & Marita Lahti

Vuosi: 2016

Sivumäärä: 54

Liitteiden lukumäärä: 5

Suomen väestön ikääntyminen edellyttää uusia vanhustyön työmuotoja ja toimintamalleja. Etsivä vanhustyö on organisoitunutta, mutta rajat ylittävää yhteistyötä. Sen mahdollisuuksia ei kuitenkaan täysin tunneta. Tämän laadullisen opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää vanhustyön ammattilaisten näkemyksiä etsivän vanhustyön toteutumisesta ja sen kehittamisestä. Aineistona käytettiin kahden keskisuuren kaupungin kuuden vanhustyön ammattilaisen teemahaastattelua. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysin avulla. Tutkimuskysymyksiä oli kaksi:

1. Minkälaisia näkemyksiä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla on etsivästä vanhustyöstä?
2. Minkälaisia näkemyksiä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla on etsivän vanhustyön kehittamisestä?

Tulosten perusteella etsivä vanhustyö koettiin vaikeaksi käsitteeksi ja vakiintumattomaksi toimintamalliksi. Sen tärkeimmät kehittämishaasteet kohdistuivat organisaatorajat ylittävän yhteistyön ja tiedonkulun kehittämiseen. Etsivän vanhustyön painopisteenä tulee olla syrjäytymisvaarassa olevien ikäihmisten tunnistaminen ja tavoittaminen.

Avainsanat: etsivä vanhustyö, laadullinen tutkimus, syrjäytyminen, yksinäisyys

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Elderly Care

Specialisation: Bachelor of Elderly Care

Author: Helena Mertaniemi

Title of thesis: Outreach Elderly Work: A Helping Hand Where Needed – Views of Elderly Work Professionals on Outreach Elderly Work

Supervisors: Katariina Perttula & Marita Lahti

Year: 2016

Number of pages: 54

Number of appendices: 5

The aging of Finnish population will require new ways of working with the elderly and new operating models. The Outreach Elderly Work is structured over borders done cooperation, the potential of which is not fully understood. The purpose of this qualitative study is to examine the views of elderly care professionals on Outreach Elderly Work and its development. The examined data consists of theme interviews of six elderly care professionals on two medium size cities. The data was examined with content analysis. There were two research questions explored in this study:

1. What kind of views do social and health care professionals have of Outreach Elderly Work?
2. What kind of views do social and health care professionals have on development of Outreach Elderly Work?

Outreach Elderly Work was seen as a difficult concept and unestablished model for operating. The most important areas of development concern are the cooperation across organizational boundaries and information flow. The priority of working with the elderly will be how to find and reach out to these elderly people who have the biggest risk to be marginalized.

Keywords: outreach elderly work, qualitative study, marginalization, loneliness

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	1
Thesis abstract.....	2
SISÄLTÖ.....	3
Kuvio- ja taulukkoluetelo.....	5
1 JOHDANTO	6
2 IKÄÄNTYMINEN	8
3 IKÄÄNTYNYT ETSIVÄN TYÖN ASIAKKAANA	10
3.1 Syrjäytyneet ikääntyneet etsivän työn kohteena	10
3.2 Yksinäiset ja syrjäytyneet ikääntyneet	13
3.3 Yksinäisyysteooriat	15
4 ETSIVÄ TYÖ	17
4.1 Etsivän työn määritelmä.....	17
4.2 Etsivän vanhustyön erityispiirteitä	18
4.3 Aiemmat etsivän vanhustyön projektit ja hankkeet	20
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN, TAVOITE JA TARKOITUS ...	25
5.1 Tutkimusmenetelmä.....	26
5.2 Aineistonkeruu	27
5.3 Aineiston analyysi	28
5.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	31
6 TUTKIMUSTULOKSET	33
6.1 Taustatiedot	33
6.2 Etsivä vanhustyö ilmiönä	34
6.3 Ikäihmisten syrjäytyminen.....	35
6.4 Etsivä vanhustyö.....	37
6.5 Etsivän vanhustyön kehittäminen.....	38
6.6 Etsivää vanhustyötä estäviä ja edistäviä tekijöitä.....	39
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	41
7.1 Ilmiön tunnettavuus.....	42
7.2 Tiedonkulku ja yhteistyö.....	43

7.3 Ennaltaehkäisevä vanhustyö	44
8 POHDINTA.....	46
8.1 Loppuyhteenveto	46
8.2 Omat oppimiskokemukseni.....	47
8.3 Jatkotutkimusaiheet	48
LÄHTEET	50
LIITTEET	54

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1 Etsivän vanhustyön kenttä	18
Kuvio 2. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin vaiheet.....	30
Kuvio 3. Opinnäytetyön johtopäätökset.....	42
Taulukko 1. Ikääntyneen väestön kehitys vuodesta 2009 vuoteen 2020	8
Taulukko 2. Etsivän työn hankkeet ja projektit	23
Taulukko 3. Etsivä vanhustyö ilmiönä – teeman analyysi	29

1 JOHDANTO

Yksinäisyys, syrjäytyminen ja näihin liittyvä turvattomuuden tunne ovat suurimpia eläkkeellä olevien vanhusten uhkia ja haasteina yhteiskunnalle (Saaristo 2011, 131.) Syrjäytymiseen ja yksinäisyyteen voivat johtaa monet seikat kuten esimerkiksi liikuntakyvyn heikkeneminen, erilaiset sairaudet tai taloudelliset vaikeudet. Joskus syynä voi olla vaikka ujous. Edellä mainittuihin asioihin on suhteellisen helppo puuttua, mutta kuinka löydämme syrjäytymisvaarassa olevat tai jo syrjäytyneet ja yksinäiset ihmiset? Voisiko etsivä vanhustyö olla yksi keino tavoittaa heidät?

Etsivän työn käsite liitetään yleensä nuorten parissa tehtävään vapaaehtoistyöhön. Etsivää nuorisotyötä on kehitetty jo 1950-luvulta, mutta etsivästä vanhustyöstä on vähän tutkittua tietoa. Halusin tutkia etsivää vanhustyötä saadakseni selville kuinka löytää etsivän työn kohderyhmässä olevat ikäihmiset. Etsivää työtä voidaan käyttää apuna tavoittamaan ikäihmiset, jotka ovat kykeneviä osallistumaan yhteisöllisiin toimintoihin, mutta kynnys lähtemiseen on liian suuri. Etsivällä työllä pyritään tavoittamaan yksinäiset ja syrjäytymisvaarassa olevat ihmiset jo ennen kuin palvelutarvetta syntyy. Näillä keinoilla ehkäistään syrjäytymistä.

Moni yksinäinen ja syrjäytymisvaarassa oleva ikääntynyt asuu omassa kodissaan syrjäseudulla. Eliniän nousu ja yksin asuminen tuovat uusia haasteita iäkkäiden kotona selviytymiseen. Vanhustyön ammattilaisten haasteena on löytää uusia, ikääntyneiden hyvinvointia ja kotona selviytymistä tukevia toimintatapoja. Tässä opinnäytetyössäni selvitän vanhustyön ammattilaisten näkemyksiä etsivän vanhustyön mahdollisuuksista.

Suomen väestö vanhenee kaikkein nopeimmin Euroopassa. Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan vuonna 2030 yli 65-vuotiaita on yli 600 000 enemmän kuin nyt. Eläkeikäisten osuus koko väestöstä tulee olemaan vuonna 2030 jopa 15–26 prosenttia. Myös 80 vuotta täyttäneiden määrä tulee kolmin- tai nelinkertaistumaan tähän päivään verrattuna. Vuonna 2020 Suomessa ennustetaan olevan 1090 yli 100-vuotiasta (Tilastokeskus, 2007.; Tepponen 2012, 6). Eliniän ja kotona asuvien määrän noustessa, myös yksinäisten ikääntyneiden määrä kasvaa. On olemassa

tutkimuksia, joiden mukaan ikääntyneen kotona asuminen lisää yksinäisyyden ja syrjäytymisen kokemuksia, joten ennaltaehkäisevälle ja etsivälle työlle on tarvetta.

Opinnäytetyöni idea lähti Seinäjoella Kouran alueella järjestetystä Seniorikerhosta, minkä suunnittelimme ja järjestimme projektiharjoitteluna yhdessä luokkakaverini kanssa. Seniorikerhon tarkoituksena oli tarjota syrjäseudulla asuville ja syrjäytymisvaarassa oleville ikäihmisille matalankynnyksen ryhmätoimintaa, mutta emme tavoittaneet kerhotoiminnan kohderyhmää. Kokemus jäi askarruttamaan ja jäinkin pohtimaan, millä keinoilla tavoittaisimme yksinäisyydestä kärsivät ikäihmiset ja saisimme heidät mukaan matalan kynnyksen toimintoihin. Tässä työssä selvitän, millaista tietoa vanhustyön ammattilaisilla on etsivästä vanhustyöstä.

2 IKÄÄNTYMINEN

Suomessa Kelan mukaan ikääntyneiksi ihmisiksi luetaan 65 vuotta täyttäneet, koska 65 vuotta on Kansaneläkkeen eläkeikä (Kansaneläkelaitos, KELA 30.6.2014). Yksilöllinen eläköitymisikä muokkautuu kuitenkin elämäntilanteen, terveyden ja työnteon mukaan joustavasti alkavaksi keskimäärin 61–68 –vuotiaana (tyoelake.fi, 13.1.2016). Kuitenkaan ei ole yhtä oikeaa määritelmää siitä, milloin vanhuus tai ikääntyminen alkaa. Eläkkeelle siirtyminen voi olla monelle ikääntyneelle kokemus vanhukseksi tulemisesta, mutta on myös niitä ikääntyneitä, joilla eläkkeelle jääminen tuo uusia mahdollisuuksia ja näköaloja elämiseen ja he todella nauttivat eläkepäivistä. (Tepponen 2012, 6).

Alla olevaan taulukkoon (Taulukko 1.) on koottu ikäryhmien määrä vuonna 2009 ja sen ennuste vuoteen 2020. Merkittävin kasvu on 90–99-vuotiaiden (95 %) ja yli 100-vuotiaiden (93 %) kohdalla.

Taulukko 1. Ikääntyneen väestön kehitys vuodesta 2009 vuoteen 2020 (Tepponen 2012, 6).

Ikäryhmä	2009	2020	Väestön kasvu %
70–79	405 000	602 000	49 %
80–89	216 000	269 000	25 %
90–99	31 000	61 000	95 %
100-	566	1090	93 %

Käytän opinnäytetyössäni termiä ikääntynyt, joka tulee vanhuspalvelulain mukaan. Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista määrittelee ikääntyneen ”henkilönä, joka iän puolesta on oikeutettu vanhuuseläkkeeseen.” Iäkäs henkilö kuvataan ”henkilönä, jolla on ikääntymisen myötä alkaneiden tai lisääntyneiden sairauksien johdosta heikentynyt fyysinen, psyykkinen, sosiaalinen tai kognitiivinen toimintakyky.” (L 28.12.2012/980, 3§.)

Ikääntyminen on aina yksilöllinen, jokaisen kokijansa näköinen elämänvaihe. Siinä kokemuksellisuus ei välttämättä ole liitoksissa kertyneisiin vuosiin, vaikka vanhuus ja vanheneminen tuovat usein hyvinkin paljon muutoksia moniin elämän osa-alueisiin. (Kivelä 2012, 13.) Salosen (2007, 50) mukaan vanhuudessa tapahtuu yhtäaikaaisesti muutosprosesseja sekä biologisissa, psyykkisissä että sosiaalisissa elämän osa-alueissa. Totuttuun arkeen tulleet muutokset vaativat ikääntyneeltä voimavaroja kohdata uusi elämäntilanne. Elämäntilanteet voivatkin toimia jopa sosiaalisena riskinä elämäntilanteen ja kokonaisvaltaiseen toimintakykyyn.

Kerrotaan, että eläkkeelle siirtyminen on portti vanhuuteen. Kivelän (2012, 13) mukaan jokaisen ihmisen kokema ikääntyminen on yksilöllistä ja erilaista. Kivelä käyttää käsitteitä kolmas ja neljäs ikäkausi. Kolmannella ikäkaudella tarkoitetaan eläkkeelle jäämisen jälkeisiä ns. toimintakykyisiä vuosia ja neljäs ikä on elämän loppuvaiheessa eletty kausi, jolloin toimintakyky yleensä on jo vähän heikentynyt.

Kivelän (2012, 13) mukaan kolmas ikä määritellään ajoittuvaksi 65–90 ikävuosien väliin ja neljäs ikä 90 ikävuodesta eteenpäin. Kolmannen ja neljännen ikävuoden ajoittumisesta ikääntyneen elämänskaarella on kuitenkin erilaisiakin näkemyksiä. Vaaraman ja Ollilan (2008, 116) mukaan Peter Lasslett (1996) on kehittänyt ns. ”kolmannen iän teorian”. Sen mukaan kolmas ikä määritellään ajoittuvaksi 60–79 ikävuosien väliin ja neljäs ikä alkavaksi 80 ikävuodesta eteenpäin.

Pelkän iän perusteella ei voida kuitenkaan määritellä, kuuluuko ihminen kolmanteen vai neljänteen ikäkauteen. Esimerkiksi Suomessa on aiempaa enemmän yli 90-vuotiaita, joilla on hyvä toimintakyky eli he kuuluisivat kolmanteen ikäkauteen. Taas esimerkiksi alle 80-vuotias voi olla toimintakyvyltään heikossa kunnossa ja kuulua ns. neljänteen ikäkauteen. (Kivelä 2012, 13.)

3 IKÄÄNTYNYT ETSIVÄN TYÖN ASIAKKAANA

Etsivä työ on vaikeasti määriteltävä käsite, jonka sisältö vaihtelee tekijän, menetelmän ja kohteen mukaan. Tutkimuksessani etsivän työn kohteena ovat syrjäytyneet ja yksinäiset kotona asuvat ikääntyneet. Tutkimuksellani haluan selvittää, millaista tietoa sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla on etsivästä vanhustyöstä. Haluan myös tutkia sitä, millä keinoin ammattilaiset etsivää vanhustyötä tekevät ja kuinka menetelmiä voitaisiin kehittää. Lisäksi haluan selvittää sitä, millaisessa tilanteessa oleville ikääntyneille etsivää vanhustyötä tulisi kohdistaa ja millä keinoin.

Syrjäytyminen ja yksinäisyys liitetään helposti yhteen. Syrjäytyminen nähdään usein yksinäisyyden seuraukseksi. Yksin asuminen ei kuitenkaan suoraan tarkoita yksinäisyyden kokemusta. Yksin asuminen tuo monesti oman olon mukavuutta, mutta samalla se tuo haasteita. Yksin asuva voi jäädä helposti omiin oloihinsa ja syrjäytyy pikkuhiljaa muusta ympäröivästä maailmasta. (Taipale 2015, 3.)

Vanhus- ja lähimmäispalvelun liiton mukaan Suomen väestöstä vähintään neljä prosenttia on vaikeasti sosiaalisesti syrjäytyneitä. (Taipale 2015, 3) Sosiaalisesti syrjäytynyt eristyy ympäröivästä yhteiskunnasta, eriarvoistuu ja hänen luottamuksensa muihin ihmisiin rapautuu. Huono-osaisuus syvenee nopeasti ja siitä nouseminen on vaikeaa. Tämän vuoksi syrjäytymisen ennalta ehkäisy on merkittävää työtä. Kuka voi auttaa syrjäytyneitä ihmisiä ja kuka heidät tavoittaa? Yksinäisyys on kasvamassa oleva ilmiö ja sitä ilmenee jokaisessa ikäryhmässä. Yksinäinen ihminen ei aina jaksakaan lähteä toisten ihmisten seuraan ja kontaktit harvenevat kerta kerralta. Joku päivä kynnyksien muiden ihmisten seuraan liittymiseen voi olla jo niin korkea, että se on aivan ylivoimainen ylitettävä. (Taipale 2015, 3.) Koska yksinäisyys on laaja aihealue ja oleellinen tekijä ikääntyneiden syrjäytymisessä, käsittelen yksinäisyyden käsitettä alakappaleessa 3.2 vielä tarkemmin.

3.1 Syrjäytyneet ikääntyneet etsivän työn kohteena

Syrjäytymisen määritelmää on käsitelty monessa lähteessä. Laine, Hyväri ja Vuokila-Oikkonen (2010, 11) ovat määritelleet teoksessaan syrjäytymisen sosiaalisista

suhteista sivuun joutumisena, vaikuttamisen ja vallan käytön vajeina, puutteellisina mahdollisuuksina osallistua työhön, koulutukseen ja yhteisölliseen toimintaan. Hyvin usein syrjäytyminen saa alkunsa yksinäisyyden kokemuksesta.

Raunio (2006, 10) mukaan syrjäytyminen määritellään yksilöä yhteiskuntaan yhdistävien siteiden heikkoudeksi. Ikääntyneiden syrjäytymisessä on kysymys siitä, etteivät ikääntyneiden ihmisoikeudet, tasa-arvoisuus, yhtäläiset mahdollisuudet ja ihmisarvo toteudu täysimääräisesti. Syrjäytyneiden ikäihmisten voimavarat ovat usein vähissä, joten ikääntyneet on eräällä tavalla helppo syrjäyttää. Syrjäytymisen seurauksena heiltä puuttuvat hyvän vanhenemisen edellytykset. (Raunio 2006, 10.) Laine ym. (2010, 11) avaavat teoksessaan syrjäytymisen määritelmää seuraavalla tavalla: Ihminen voi syrjäytyä yksilönä tai ryhmänä tai heidät voidaan syrjäyttää, jos ei kuunnella heidän mielipiteitään tai näkökantojaan. Syrjäyttäminen voi tapahtua myös, jos heidän kansalaisuuttaan tai heidän osallisuuttaan kyseenalaistetaan muulla tavoin.

Myös Saari (2010, 209) on määritellyt teoksessaan syrjäytymistä. Yleensä syrjäytymiseen vaikuttavat monet asiat kuten esimerkiksi tulot ja varallisuus, terveys ja toimintakyky sekä elämään liittyvät käännekohtat. Saaren (2010, 209) tekemässä tutkimuksessa jopa 74 % vastaajista oli sitä mieltä, että kunnossa olevat ihmissuhteet on tärkein hyvinvointia lisäävä ja syrjäytymistä estävä tekijä. Toimivia ihmissuhteita pidettiin jopa tärkeämpänä kuin terveyttä (68 %), luottamusta talouden menestykseen (53 %) tai työtä (24 %). (Saari 2010, 209.)

Tutkimusten mukaan vanhusten syrjäytyminen on kasvamassa oleva ilmiö koko yhteiskunnassa. Silti vanhusten syrjäytymisestä ei ole vielä kovin paljon tutkittua tietoa, koska se on vasta viime vuosina yleistynyt. Suomalaisessa yhteiskunnassa syrjäytymiskeskusteluissa ovat pääsääntöisesti olleet esillä enemmän nuoret, lapsiperheet ja työikäiset eikä vanhusten syrjäytymistä tähän mennessä olla tunnistettu. (Niemelä 2009, 25.)

Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi (2013, 17) nosti esille osattomuuden ilmiön liittyen ikäihmisten syrjäytymiseen.

Osattomuus on yksi yhteiskunnallisesti haasteellinen ja vaikeasti määriteltävä, ikääntyneiden yksinäisyyttä lisäävä ilmiö. Osattomuuden tunne luo turvattomuutta ja pahimmassa tapauksessa yhteisöstä syrjäytymistä, joiden vuoksi osallistumismahdollisuudet heikkenevät. Riskiryhmään kuuluvat erityisesti iäkkäät ja heidät on tunnistettava, jotta tilanne voitaisiin selvittää ja löytää siihen oikeanlaista tukea oikeaan aikaan.

Saari (2009, 176) kuvaa kirjassaan seitsemän yksinäisyyteen liittyvää teemaa. Näitä teemoja ovat masennus, paha olo, eristäytyminen, kumppanin puute, seksuaalisuuden väheneminen, kateus ja häpeä. Osa teemoista on suoraan yksinäisyyden seurauksia, mutta esimerkiksi masennus voi olla sekä yksinäisyyden syy että seuraus. Saaren (2009, 176) esittämistä teemoista osa on myös toistensa seurauksia. Esimerkiksi masennus johtaa pahaan oloon ja paha olo eristäytymiseen. Masennuksesta aiheutuva eristäytyminen voi aiheuttaa läheisten ihmissuhteiden menettämisen, joka omalta osaltaan aiheuttaa kateutta ja häpeää.

Syrjäytyminen ja yksinäisyyden seuraukset kulkevat keskenään ikään kuin noidankehässä. Yksinäinen ihminen masentuu, jos ei ole ketään kenelle kertoa asioistaan. Masennus johtaa pahaan oloon ja paha olo johtaa syrjäytymiseen. Masentunut ihminen häpeää tilannettaan ja on kateellinen paremmassa tilanteessa oleville ihmisille. Häpeä ja kateus vievät voiton ja pian ikäihminen voi syrjäytyä kokonaan ympäröivästä maailmasta, eikä esimerkiksi poistu lainkaan asunnostaan. (Saari 2009, 161.) Suvannon (2015, 27) mukaan lievästi masentuneita yli 65-vuotiaita ikääntyneitä on Suomessa arviolta 12-15 %. Joissakin tutkimuksissa sama arvio voi olla jopa 25%, sillä kaikkia ikääntyneiden masennuksista ei ole diagnosoitu.

Yksinäisyyden lisäksi iäkkäiden syrjäytymistä voivat aiheuttaa monet muutkin tekijät. Tavallisimpia syrjäytymistä aiheuttavista tekijöistä ovat ikä, fyysinen sairaus, köyhyys, menetykset, omaishoitajuus, alueellinen sijainti, kulkeminen sekä kommunikaatio ja sosiaalinen heikkous. Myös lisääntynyt päihteiden käyttö lisää syrjäytymistä ympäröivästä maailmasta. (Saari 2009, 161.)

Ikääntyessä sairaudet lisääntyvät ja ne voivat aiheuttaa mm. kipuja, jolloin toimintakyky alenee ja ikääntynyt on vaarassa syrjäytyä kotiinsa (Saari 2009, 172). Myös köyhyys on riski syrjäytymiseen. Kun on vähän rahaa käytettävissä, yhteisiin toimiin osallistumishalut ja -mahdollisuudet heikkenevät. Avoimet, matalan kynnyksen ryhmät ovat ensiarvoisen tärkeitä yksinäisyyden estäjiä ja ikääntyneiden osallisuuden tukijoita. (Saari 2009, 161.) Menetyksiä kohdatessa ikääntyneillä saattaa olla taipumusta eristäytyä ainakin tilapäisesti, koska läheisen ihmisen menettäminen aiheuttaa hyvin usein ahdistusta. Ahdistunut ikääntynyt haluaa ehkä peitellä ikävää tunnetta ja jäädä kotiinsa, mutta ahdistuksen helpottaessa voi kynnys lähtemiseen olla jo korkea. (Saari 2009, 161.)

Usein syrjäseudulla asuminen jo itsessään lisää syrjäytymisen vaaraa. Ikäihmisellä ei ehkä ole sukulaisia tai läheisiä, jotka kuljettavat eri paikkoihin ja syrjäkylältä kulkee harvoin julkista liikennettä, joten näin ikääntynyt pikkuhiljaa jää kotiinsa ilman yhteydenpitoa. (Saari 2009, 161.)

3.2 Yksinäiset ja syrjäytyneet ikääntyneet

Routasalon ja Pitkälän (2005, 22) mukaan ikääntyneiden yksinäisyyden yleisyys vaihtelee kulttuurista riippuen muutamasta prosentista kymmeneen prosentteihin. Tiikkainenkin kertoo tutkimuksessaan (2006, 9) että yksinäisyyttä voi esiintyä iäkkäillä ihmisillä muutamasta prosentista jopa 70 %:iin. Esiintyvyyteen vaikuttavat yksinäisyydelle annetut määritelmät ja mittauskeinot. Noin kolmasosa kokee yksinäisyyden uhkaavan terveyttä ja hyvinvointia.

Vuonna 2005 (Routasalo ym. 2005, 22) tehdyn tutkimuksen mukaan yli 75-vuotiaista kotona asuvista 39 % koki yksinäisyyttä ja heistä 5 % koki sitä usein tai aina. Näin suuri yksinäisyydestä kärsivien määrä on haaste myös sosiaali- ja terveystaloudelle, mutta myös yhteiskunnallisesti taloudellisesta näkökulmasta. Taloudellisesta näkökulmasta ikääntyneiden yksinäisyys tulee olemaan haaste, koska yksinäiset ikäihmiset näyttävät hakeutuvan usein muita väestöryhmiä herkemmin terveydenhuollon pariin, vaikka terveydellisiä syitä ei olisikaan. Yksinäisyyden kokemus on usein niin vahva, että sitä ei haluta myöntää vaan luullaan, että kyse on terveysongelmista. (Routasalo ym. 2005, 22.)

Yksinäisyys on suurin syrjäytymistä aiheuttava tekijä ja on yksi syrjäytymiseen vaikuttavista kokemuksista. Yksinäisyys on tuttu ja maailmanlaajuinen ilmiö. Jokainen yksinäisyyttä kokeva ihminen kokee yksinäisyyden omalla tavallaan ja henkilökohtaisesti. Yksinäisyyteen on kuitenkin vaikeaa tarttua ja puuttua, koska usein se on arka ja henkilökohtainen, toisinaan satuttavakin asia. Yksinäisyys voi satuttaa niin paljon, ettei siitä halua puhua tai jakaa sitä muille. Yksinäisyyttä voi olla vaikea myöntää edes itselle, josta syrjäytyminen pikkuhiljaa alkaa. Kun ei myönnä edes itselleen, että kokee yksinäisyyttä, syrjäytyy pikkuhiljaa huomaamattaan muusta ympäröivästä maailmasta. (Tiikkainen 2006, 13.)

Tiikkaisen (2006, 13) mukaan yksinäisyys aiheuttaa ihmisessä paljon kielteisiä tunteita. Yksinäinen ihminen ikään kuin pyrkii selviämään yksinäisyydestä kääntyen sisäänpäin ja salaillen asioita. Hän ei mielellään paljasta kokemuksiaan yksinäisyydestä muille. Yksinäisellä ihmisellä ilmenee usein emotionaalista ahdistuneisuutta, kuten kärsimystä, toivottomuutta, tyhjyyden tunnetta ja tuskaa. Iäkkäiden yksinäisyydessä nousivat esiin erityisesti tunne riittämättömyydestä, vieraantumisen ja syrjäytyminen, itsensä kieltäminen ja arvottomuuden tunne.

Yleensä vanhusten yksinäisyys kuvataan ainoastaan negatiiviseksi ongelmaksi. Kielteinen yksinäisyys on vahva tunne, josta ei yleensä voi päästä omin keinoin pois, vaan siihen tarvitaan asiantuntija-apua. (Routasalo ym. 2005, 20.)

Yksinäisen vanhuksen on ikään kuin pakko kärsiä. Kielteinen yksinäisyys voi näyttäytyä myös pelottavana tunteena, jos ikääntynyt joutuu kohtaamaan suuret elämänmuutoksensa yksin ja käsittelemään käsittelemättä jätettyjä asioita ilman keskusteluapua (Routasalo ym. 2005, 20.) Yksinäisyydestä voidaan olla myös toista mieltä. Negatiivisten ja kielteisten kokemusten lisäksi se voi olla myös positiivinen tai myönteinen asia. Se voi olla elämän positiivinen voimavara, yksin voi elää kokematta oloaan yksinäiseksi. (Näslindh-Ylispangar 2012, 68.)

Ikääntyneelle myönteinen yksinäisyys antaa tilaa käydä läpi elettyä elämäänsä sekä antaa asioille arvon elämänkokemustensa kautta. Myönteinen yksinäisyys voi myös tuoda mielenrauhan. Myönteiseen yksinäisyyteen ei kenenkään tarvitse vaipua,

vaan siitä pääsee muiden ihmisten pariin silloin kun siltä tuntuu. (Routasalo ym. 2005, 20.)

3.3 Yksinäisyysteoriat

Yksinäisyys ilmiönä on ollut vahvasti erityisesti psykologian ja sosiologian edustajien kiinnostuksen kohteena jo 1950- ja 1970-luvuilla. Uotilan (2011, 17) mukaan tunnetuimmat yksinäisyysteoriat on kehittänyt Perlam ja Peplau (1982). Yksinäisyyteen on tuotu ainakin kahdeksan eri teoriaa vuosien saatossa: psykodynaaminen, fenomenologinen, eksistentiaalis-humanistinen, sosiologinen, interaktionistinen, kognitiivinen, läheisyyttä korostava ja systeemiteoreettinen lähestymistapa. (Uotila 2011, 17.) Käsittelen seuraavassa tarkemmin neljää teoriaa, koska kaikki kahdeksan teoriaa ovat yhdistettävissä neljään; psykodynaamiseen, eksistentialistiseen, interaktionistiseen ja kognitiiviseen näkökulmaan. (Uotila 2011, 17.) Lisäksi yksinäisyysteorioihin liitetään hyvin usein gerotranssendenssiteoria, joka tarkastelee erityisesti ikääntyneiden yksinäisyyttä, joten käsittelen sitä vielä omana lukunaan.

Psykodynaamisessa teoriassa tarkastellaan ikääntyneen yksinäisyyttä lapsuuskokemusten ja persoonallisuuden kautta. Jos ikääntynyt on jo lapsena jäänyt ilman hyviä ja tukevia sosiaalisia suhteita, kokemukset voivat heijastua ikääntyessä ja aiheuttaa yksinäisyyden kokemuksia. (Perlam & Peplau, 1982, Uotilan 2011, 16–17 mukaan.) **Eksistentiaalis-humanistinen teoria** puolestaan korostaa, että yksinäisyyttä tulisi tarkastella pikemminkin myönteisenä kuin kielteisenä ilmiönä. (Tiikkainen 2011, 63.) Yksinäisyys nähdään elämään kuuluvana asiana eikä sen estämiseen ole valmiita keinoja. Tavoitteena on löytää selviytymiskeinoja yksinäisyydessä elämiseen. (Perlam & Peplau, 1982, Uotilan 2011, 16–17 mukaan.)

Interaktionistista teoriaa kutsutaan myös vuorovaikutusteoriaksi, joka jaetaan emotionaaliseen ja sosiaaliseen yksinäisyyteen. *Emotionaalisen yksinäisyyden* taustalla ovat usein ikääntyneen masennus, ahdistuneisuus ja tyhjyyden tunne. Emotionaalista yksinäisyyttä kokevat ihmiset ovat tavallisesti valmiita etsimään ratkaisua yksinäisyysongelmaansa. (Tiikkainen 2011, 68.) *Sosiaalinen yksinäisyys* aiheutuu marginaalisuuden, turhautumisen, päämäärättömyyden, ikävystymisen ja

epävarmuuden tunteista. Sosiaalisesti yksinäisille ihmisille on tyypillistä, että he eivät halua ratkaista ongelmaansa eivätkä halua liittyä muiden seuraan. (Tiikkainen 2011, 68).

Neljäs Tiikkaisen (2011, 66) esittelemä teoria on **kognitiivinen teoria**. Kognitiivisessa teoriassa nousee esille ikääntyneen kokemus yksinäisyydestä. Tiikkaisen (2011, 66) määrittelemän kognitiivisen teorian mukaan yksinäisyyteen johtaneita syitä etsitään persoonan, menneisyyden ja nykyisyyden tilanteisiin liittyvistä tekijöistä. Yksinäinen ihminen voi etsiä yksinäisyyden selityksiä aikaisemmista elämäntilanteistaan ja niihin johtaneista tekijöistä. Kognitiivisessa teoriassa nähdään, että yksinäisyyteen johtavien syiden etsiminen voi auttaa yksinäisyyden ongelman ratkaisemisesta.

Gerotranssendenssiteoria ei ole varsinainen yksinäisyysteoria, mutta se keskittyy erityisesti ikääntyneiden yksinäisyyden tarkasteluun. Teorian mukaan ikääntyneenä on tyypillistä määritellä uudelleen esimerkiksi tärkeät ihmissuhteet, minä-itse-näkökulma sekä ajatukset elämästä ja kuolemasta. Gerotranssendenssiteoriassa korostuu ikäihmisen tarve mietiskellä ja asettaa itselleen tärkeät asiat uuteen järjestykseen, jolloin kiinnostus sosiaaliseen kanssakäymiseen vähenee. Tämä voi ilmetä ikääntyneen haluna olla yksin, jolloin kyseessä on positiivinen yksinäisyys.

Eri teoreettiset lähtökohdat määrittelevät yksinäisyyttä eri tavoin eikä moniulotteista ilmiötä voi kuvata yksiselitteisesti. Jokaisessa määritelmässä yksinäisyyden aiheuttajat, syyt ja lievittämiskeinot nähdään usein eri tavoin. Teoreettisista lähtökohdista löytyy kuitenkin yhteisiä piirteitä. Kaikista nousee seuraavat piirteet: yksinäisyys on subjektiivinen ja usein kielteinen kokemus, se liittyy puutteellisiin sosiaalisiin suhteisiin eikä ole sama kuin objektiivinen, sosiaalinen eristäytyneisyys.

4 ETSIVÄ TYÖ

4.1 Etsivän työn määritelmä

Etsivä työ on sosiaalista työtä, jonka avulla pyritään löytämään yhteiskunnan ulkopuolelle jääneet, heikossa asemassa olevat ja tukea tarvitsevat ihmiset. Etsivä vanhustyö on kehitetty, jotta löydettäisiin yksinäiset ja syrjäytymisvaarassa olevat ikäihmiset sekä voitaisiin huomata ikäihmisten syrjäytymisvaara mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Mikkonen ym. 2007, 18.)

Etsivän työn tekijän tulee kunnioittaa ja arvostaa jokaista asiakasta yksilöllisesti. Syrjään jääminen ei yleensä tapahdu sattumalta, vaan se ilmenee vähittäisenä ympäröivästä yhteiskunnasta vieraantumisenä (Mikkonen ym. 2007, 18). Etsivän työn prosessissa asiakas kohtaa usein korkeita kynnyksiä, jotka hänen pitää ylittää saadaakseen tarvitsemiaan palveluja. Etsivä työn painopiste on kokonaisvaltaisessa ihmisarvon kunnioituksessa sekä asiakkaan itsemääräämisoikeuden huomioimisessa. Näillä tekijöillä etsivä työ tukee matalankynnyksen palveluita. (Mikkonen ym. 2007, 18.)

Etsivää työtä on järjestetty nuorisotyössä jo 1940-luvulta lähtien, jolloin se rinnastettiin jalkautuvaksi sosiaalihuoltotyöksi. Ammatillinen etsivä työ sai alkunsa Norjasta, missä alettiin toteuttaa sosiaalista kenttätyötä. (Vanhus- ja lähimmäispalvelujen liitto ry. 2015, 8.) Ammatillinen etsivä työ tuotiin Suomeen vuonna 1960, kun havaittiin, että paljon nuoria jäi virallisen palvelujärjestelmän ulkopuolelle. (Kaartinen-Koutaniemi 2012, 16).

Etsivään työhön on aina liittynyt vahvasti ajatus ennaltaehkäisevästä työstä ja toiminnan vapaaehtoisuus. Etsivän työn lähtökohtana on pidetty diakonista näkökulmaa. Ennaltaehkäisevän työn periaatteissa korostetaan sitä, että jokainen ihminen on samanarvoinen ikäistensä kanssa ja heille pyritään tarjoamaan tasavertaiset palvelut. (Kaartinen-Koutaniemi 2012, 16.)

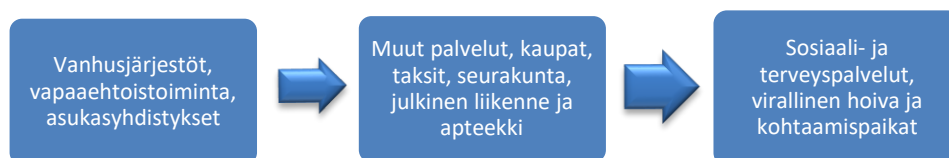
Suomessa jalkautuvaa sosiaalihuoltotyötä alettiin tehdä katu- ja jengityönä mm. kaupunkilähetysyhdistysten pyynnöstä. 1970-luvulla etsivään työhön lähtivät mukaan myös seurakunnat erilaisilla tapahtumilla kuten festivaaleilla. (Kuikka 2015, 8.)

Nykyiset etsivän työn toimintamuodot aloitettiin vuosina 1991–1995, jolloin Tampereella otettiin käyttöön etsivän työn kokeiluprojekti. Sen jälkeen etsivä työ on yleistynyt nuorisotyön toimintamuotona ja nykyään sitä toteutetaan ympäri Suomea. Vuonna 2010 perustettiin Ammatillisen etsivän työn yhdistys (AMET), joka osaltaan kokoaa yhteen etsivän työn toimijat, edistää toimintaa ja levittää hyviä käytäntöjä eteenpäin. (Kuikka 2015, 8.)

4.2 Etsivän vanhustyön erityispiirteitä

Suomessa ei ole määritelty etsivää vanhustyötä. Etsivän nuorisotyön määritelmää soveltamalla etsivä vanhustyö on ”yhteisölähtöistä ja sosiaalista toimintaa, jolla tavoitetaan erityisiin kohderyhmiin kuuluvat henkilöt, joihin ei saada yhteyttä nykyisten sosiaali- ja terveyspalveluiden avulla.” (Puuronen, 2014, 16–19.)

Etsivän vanhustyön toimintaympäristöä on yleensä vaikea määritellä. Etsivä vanhustyö se toimii lähes aina ympäristössä, missä etsivän työn kohderyhmä elää.



Kuvio 1 Etsivän vanhustyön kenttä
(Kuikka 2015, 19).

Kuvioon 1 on kuvattu Valli ry:n teoksen mukaan etsivän vanhustyön kenttää. Kuvio kertoo sen, kuinka laaja-alaista yhteistyötä etsivässä vanhustyössä tulisi tehdä. Tärkeänä osana etsivässä vanhustyössä ovat järjestötyö sekä vapaaehtoiset. Etsivä vanhustyö on lähtenyt käyntiin vapaaehtoistoiminnasta ja se on yhä hyvin merkittävä yhteistyötaho. Etsivää vanhustyötä voivat tehdä myös muut ikäihmisiä palvelevat palveluntuottajat kuten apteekit, kaupat, seurakunta, julkinen liikenne ja taksipalvelut. Etsivää vanhustyötä voi tehdä jokainen, jolla herää huoli lähimmäisistä. Jokaisen tehtävä on saattaa huoli sosiaali- ja terveyspalveluiden ammattilaisten tietoon. Yhteistyö ja avoimet korvat ovat siis merkittäviä asioita etsivän vanhustyön kannalta.

Etsivä vanhustyö on ammatillisesti johdettua ja sitä tekevät koulutetut työntekijät. Työntekijöiden taustalla on julkinen organisaatio tai järjestö, mikä on työntekijöiden turvallisuuden kannalta tärkeä asia. (Puuronen 2014, 67.)

Etsivää vanhustyötä voidaan tehdä esimerkiksi jalkautumalla ostoskeskuksiin, toreille tai järjestämällä vastaanottoja asukasyhdistysten tiloihin. Näin voidaan tiedottaa ikääntyneille erilaisista matalan kynnyksen ryhmätoiminnoista ja kannustaa heitä toimintaan mukaan. (Kuikka 2015, 13.) Etsiväksi vanhustyöksi luetaan erilaiset infopisteet, joissa jaetaan ikäihmisille neuvoa ja tietoa hyvinvointiin liittyvistä asioista. Ammattinsa puolesta etsivää vanhustyötä tekevät esimerkiksi kuntien sosiaali- ja seurakuntien diakoniatyöntekijät, joilla on vastuu huolehtia niistä ihmisistä, joista ilmoitetaan ammattilaisille. Ehkäisevää työtä ovat myös sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten tekemät hyvinvointia tukevat ja ennaltaehkäisevät kotikäynnit, joilla voidaan ennakoida tulevia palvelutarpeita, tiedottaa palveluista ja ehkäistä syrjäytymistä (Kuikka 2015, 11.)

Myös kolmas sektori, järjestöt ja seurakunta järjestävät ikääntyneille ennaltaehkäisevää ja hyvinvointia tukevaa sekä kotona asumista edistävää toimintaa. Syrjäytymisvaarassa olevat ikääntyneet voidaankin ohjata kolmannen sektorin palveluiden piiriin, jolloin kynnyksellä olisi mahdollisimman matala. (Kuikka 2015, 14.)

Etsivää vanhustyötä on kehitetty, jotta voidaan tarjota saumaton palveluketju syrjäytymisvaarassa oleville tai jo syrjäytyneille ikääntyneille (Kuikka 2015, 13).

Lainsäädäntö ohjaa etsivää vanhustyötä. Vanhuspalvelulaki, eli laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalveluista (2013, 13§ ja 15§), määrittää, että jokaisen kunnan tulee pystyä vastaamaan ikääntyneiden palvelutarpeisiin. Lain mukaan palveluiden tulee olla laadukkaat, oikeanaikaiset ja riittävät. Niiden tulee tukea ikääntyneen itsenäistä suoriutumista toimintakykyä ja osallisuutta. Kunnan viranomaisten tehtävänä on toimia yhteistyössä järjestöjen, seurakunnan diakoniatyön sekä vapaaehtoistoimijoiden kanssa, jotta heikossa asemassa oleville pystytään tarjoamaan oikeanlaista palvelua oikeaan aikaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 28.12.2012/980, 12-15§).

4.3 Aiemmat etsivän vanhustyön projektit ja hankkeet

Viime vuosina etsivää vanhustyötä on kehitetty jo jonkin verran ja siitä on tehty joitakin projektitöitä. Esittelen seuraavassa taulukossa (Taulukko 2.) projekteja, joissa on kehitetty etsivää vanhustyötä. Taulukon olen koonnut käyttäen vanhus- ja lähimmäispalvelun, Valli ry:n julkaisua Etsivä vanhustyö meillä ja muualla: raportti suomalaisista ja eurooppalaisista käytännöistä (Kuikka 2015, 74-89) sekä projektien omia verkkosivuja ja julkaisuja.

Löytävä-hanke on RAY:n tukema hanke, joka toteutettiin vuonna 2014 osana Eloisa Ikä – ohjelmaa ja sen tarkoitus oli kehittää Löytävä-toimintamalli Turun alueelle. Hankkeella pyrittiin löytämään yksinäiset, erilaisessa syrjäytymisvaarassa olevat ikääntyneet, jotka jäävät herkästi erilaisiin palvelukatveisiin. Hanke toteutettiin toimintakyvyltään heikentyneille, erilaisessa syrjäytymisvaarassa oleville ikääntyneille. Erityisesti huomioitiin yksinäiset, masentuneet tai päihdeongelmaiset. Löytävä-työntekijät tekivät kotikäyntejä, kartoittivat arjen tilanteita kotona ja ohjasivat palveluiden ääreen. (Nikula ym. 2014.)

Helsingin Diakonissalaitoksen **Seniori-Vamos** etsii ja tukee vanhuksia, jotka ovat jääneet palveluiden ulkopuolelle tai muuten syrjään. Tavoitteena on tukea vanhusten mielekästä ja ihmisarvoista kotona asumista. Toiminnassa vapaaehtois-

työn rooli on merkittävä, jotta jokaisella ikääntyneellä olisi rinnalla kulkija. Vapaaehtoiset menevät ikääntyneen luokse ja tekevät heille mieluisia asioita. Seniori-Vamos on kehittänyt etsivän ja yhteisöllisen seniorityön mallin, jossa painopiste on ennaltaehkäisevässä ja osallistavassa toiminnassa. Seniori-Vamoksen toiminta keskittyy ikääntyneisiin tutustumiseen, luottamuksen rakentamiseen sekä ikääntyneiden rohkaisuun tuomaan toiveitaan ja palveluntarpeitaan esille. Seniori-Vamos pyrkii, että jokaisella ikääntyneellä olisi oikeus ja mahdollisuus hyvään elämään ja kotona asumiseen. (Lauhde., Rikkinen. & Roti. [Viitattu 5.2.2016.]).

Etsivä mieli – projekti on Vanhus- ja lähimmäispalvelujen liitto ry:n eli Valli ry:n hanke. Kehittämistyö toteutettiin vuosina 2012–2016 yhdessä seuraavien projektien kanssa; Vanhusten Palvelutaloyhdistys ry:n Etsiväpiirit – projekti, Kotipirtti Oy:n Yhessä nääs – projektin sekä Miehikkälän Rateva Oy:n Miä ite – Myö yhdessä – projektien kanssa. Kehittämistyön asiakasryhminä ja kohteina olivat etsivä työ, verkostoyhteistyö ja erilaiset ryhmätoiminnot. Etsivä mieli -projektin lisäksi mukana olivat Suomen Mielenterveysseuran Mirakle-hanke, Eläkkeensaajien Keskusliiton Elinvoimaa-hanke ja Eläkeliiton TunneMieli-hanke. (Vanhus- ja lähimmäispalvelujen liitto ry. 2015, 74-89.)

Likioma-projekti on Tampereen Kaupunkilähetys Ry:n ja Tampereen Vanhuspalveluyhdistys Ry:n yhteinen hanke, joka on osa RAY:n tukemaa Eloisa ikä 2013–2016 -ohjelmaa. Likioma-projektin keskiössä ovat olleet ikäikäihmiset. Projektin tavoitteena oli rakentaa hyvän arjen tukemisen ja yhteisöllisyyden toimintamalli Tampereen Härmälän alueelle verkostoitumalla eri toimijoiden kanssa, luomalla toimintamahdollisuuksia ja tukirakenteita sekä vahvistamalla positiivista mielikuvaa ikääntymisestä. Projekti pyrkii vaikuttamaan alueen ikäihmisten arkeen ja luomaan heille itselle mahdollisuuksia vaikuttaa sekä osallistua alueellaan tapahtuvaan toimintaan ja palveluiden kehittämiseen. Toiminta oli suunnattu yli 60-vuotiaille. Mukaan olivat tervetulleita kaikki, jotka ovat kiinnostuneita omasta hyvinvoinnistaan ja jaksamisestaan tai kokevat itsensä yksinäisiksi, potevät kriisiä tai kaipaavat verkostoja. (Likioma, 15.1.2016.)

Sininauhaliitto on kehittänyt **Etsivä vanhustyö – toimintamallin**, joka on koottu THL:n ylläpitämän Innokylä-sivuille. Toimintamalli on kehitetty yhteistyössä seurakunnan diakoniatoinen, vapaaehtoisten ja muiden kansalaisten kanssa, jotta löydettäisiin palveluiden tarpeessa olevat ihmiset. Tarkoituksena etsivän vanhustyön – toimintamallissa on ohjata ihmisiä palveluiden ääreen. Toimintamallissa yhteistyötahot lähestyivät ikäihmisiä kirjeitse ja ehdottivat tapaamista. Kotikäynnillä he kartoittivat tilannetta kokonaisvaltaisesti. Tulosten perusteella he pyrkivät löytämään oikeat ikäihmiset oikeaan paikkaan. Sininauhaliiton etsivän vanhustyön - toimintamalli on kehitetty raha-automaattiyhdistyksen rahoittamana järjestölähtöisen lähipalveluiden kehittämishankkeena. (Pitkänen 2013.) Toimintamalli on nähtävillä Innokylästä.

Taulukko 2. Etsivän työn hankkeet ja projektit
(Kuikka 2015, 74-89 mukaan).

PROJEKTI	MISSÄ	TAVOITTEET	KOHDE	MENETELMÄT
Etsivä mieli – projekti (2012–2016)	Valli ry. Helsinki. Etsivä työ, verkostoyhteistyö ja ryhmätoiminnat	Osallisuutta tukevien toimintamuotojen lisääminen	Yli 65-vuotiaat ikäihmiset	Ikääntyneen henkilökohtainen kohtaaminen ja luottamuksellinen keskustelu. Esitteen jako
Etsivä vanhustyötoimintamalli (2011-2013)	Sininauhaliitto Siiliset-yhteistoimintalue (Maaninka, Nilsiä, Siilinjärvi) ja Suomenjoen kaupunki	Vahvistaa etsivää ja yhteisöllistä työtä toimintakyvyltään heikentyneiden keskuudessa.	Yksin elävät vanhukset	Kotikäynnit, haastattelut -> avuntarpeen kartoitus Ohjaus, neuvonta ja avustaminen perus- ja erityispalveluiden saamisessa sekä vapaaehtoistoimijat tueksi
Likioma-projekti (2013-2016)	Tampereen Kaupunkilähetys Ry Tampereen Vanhuspalveluyhdistys Ry	Rakentaa hyvän arjen tukemisen ja yhteisöllisyyden toimintamalli	Kaikki yli 60-vuotiaat, yksinäisyyttä tuntevat	Alueella tapahtuvat toimintahetket
Löytävä-hanke (2014-2017)	Turun Fingerroos-säätiö Turun seutu	Kehittää, tuotteistaa ja vakinaistaa etsivä vanhustyö	Toimintakyvyltään heikentyneet, syrjäytymisvaarassa olevat ikääntyneet	Kotikäynnit – asiakkaan ohjaaminen palveluiden piiriin
Seniori-Vamos (2013-2017)	Helsingin Kallio	Kokonaisvaltaisen tuen tarjoaminen	Syrjäytyneet ja syrjäytymisuhan alla olevat	Kotikäynnit, tarpeiden kartoittaminen, ryhmätoiminnat
Yhressä nääs – projekti (2012-2016)	Kotipirtti Oy. Tampere	Yhteisöllisen ja välittävän verkoston kehittäminen ympärille.	Yksinäisyyttä kokevat, yli 65-vuotiaat ikääntyneet	Ryhmätoiminnan ylläpitäminen, käsillä tekemisen ja liikunnan kehittäminen

Kaikki edellä kuvatut hankkeet pyrkivät vahvistamaan ikäihmisten osallistumismahdollisuuksia. Lähes jokaisen hankkeen tavoitteeksi on asetettu myös vapaaehtoistyön saaminen etsivän työn rinnalle. Etsivän työn kehittäminen ja tavoitteellinen toteuttaminen edellyttävät vapaaehtoistoimijoiden aktiivisuutta.

Etsivän työn keskeinen painopiste on ollut kehittää, ohjata ja ylläpitää ikääntyneiden ryhmätoimintoja. Ryhmätoiminta nousi menetelmänä noin viidessä hankkeessa josakin muodossa esille. Viidessä hankkeessa etsivää toimintaa toteutettiin myös kotikäynteinä ja tarvekartoituksina.

Lisäksi löytyi muita hankkeita, joissa on toteutettu etsivää vanhustyötä jossakin muodossa. MERO, Vanhustenpalvelutaloyhdistys on toteuttanut **Etsiväpiirit-projektin (2012-2016)**, jonka tarkoitus oli asukkaiden aktivointi, ohjaaminen palveluiden piiriin. Projekti on suunnattu toimintakyvyltään heikentyneille, syrjäytyneille ja palvelutarpeessa oleville. Menetelmänä projektissa oli verkostoiden ja toimintatapojen luominen kohderyhmän tavoittamiseksi.

IkäArvokas-hanke (2014-2016) on seurakuntien Kehittämiskeskus Tyynelän sekä Savon ja Varsinais-Suomen alueen seurakuntien yhteistyössä toteuttama hanke. Hanke on toteutettu yksinäisten tavoittamiseksi, yksinäisyyden ehkäisemiseksi sekä arvokkaan elämän turvaamiseksi. Kohderyhmänä hankkeella on syrjäytymisvaarassa olevat yli 65-vuotiaat. Tärkeää hankkeessa on yhteistyön kehittäminen sekä etsivän vanhustyön menetelmien löytäminen.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN, TAVOITE JA TARKOITUS

Opinnäytetyöni tavoitteena oli selvittää vanhustyön ammattilaisten näkemyksiä etsivästä vanhustyöstä ja sen kehittamisestä sekä löytää menetelmiä etsivän vanhustyön tekemiseen.

Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmänä käytin kvalitatiivista teemahaastattelua, jonka toteutin yksilöhaastatteluna haastatteleamalla kahdessa keskisuudessa kaupungissa työskenteleviä vanhustyön ammattilaisia.

Opinnäytetyölläni hain vastausta seuraaviin kysymyksiin:

1. Minkälaisia näkemyksiä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla on etsivästä vanhustyöstä?
2. Minkälaisia näkemyksiä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla on etsivän vanhustyön kehittamisestä?

Etsivä vanhustyö on vielä huonosti tunnettu ilmiö. Siitä on melko vähän aikaisempia tutkimuksia. Tutkimukset ovat lähinnä ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä tai projektiraportteja. En löytänyt aiheesta yhtään väitöskirjaa. Etsivän vanhustyön ammattilaisten näkemyksiä selvittäviä tutkimuksia en löytänyt lainkaan. Likioma-projektiin tehdyn opinnäytetyön Etsivä vanhustyö: Ikäihmisen mahdollisuus löytää palveluiden pariin (Vatula-Heikkinen, 2015) tarkoituksena oli selvittää ikäihmisten mahdollisuutta löytää palveluiden pariin sekä löytää kanavia saatavilla olevista palveluista mahdollisimman laajalle alueelle tiedottamiseen. Opinnäytetyössä selvitettiin myös ikäihmisten kiinnostuksen kohteita, joiden avulla he voisivat toimia ja osallistua elämässään tapahtuviin päätöksiin. Toisen etsivään työhön liittyvän opinnäytetyön Etsivän vanhustyön asiakkaana: kokemuksia Löytävä-hankkeesta (Orvasto, 2014) tarkoituksena oli selvittää Löytävä-hankkeen asiakkaina toimivien syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien ikäihmisten kokemuksia etsivästä vanhustyöstä. Muutamassa opinnäytetyössä käsiteltiin ehkäisevää vanhustyötä. Oma opinnäytetyöni tuo uutta näkökulmaa, koska siinä selvitetään ammattilaisten näkemyksiä etsivästä vanhustyöstä sekä sen kehittamisestä.

5.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimustani suunnitellessa mietin, millä tutkimusmenetelmällä saisin kattavimman aineiston tutkimuskysymyksiini. Päädyin laadulliseen eli kvalitatiiviseen tutkimusmenetelmään, koska tavoitteeni oli saada kuvailevaa tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Kiviniemen (2010, 70–71) mukaan kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän lähtökohtana on kokemusten ja todellisen elämän kuvaaminen. Tärkeää tässä tutkimusmenetelmässä on se, että kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Yksilöhaastattelu on sosiaali- ja terveystutkimuksessa paljon käytetty laadullinen tutkimusmenetelmä. Menetelmän käyttö edellyttää sen tekijältä joustavuutta. Toisaalta haastattelu on helposti hallittava tutkimusmenetelmä, jonka kulkua voidaan säätää tutkimustilanteen mukaan. Laadullisen tutkimuksen luonteeseen kuuluu, että tutkimuskysymykset ja tutkimuksen sisältö voivat täsmentyä ja tarkentua koko tutkimuksen teon ajan. (Kiviniemi 2010, 70–71.) Laadullinen tutkimusmenetelmä sopi aiheeseeni, tutkimuskysymykset muokkautuivat ja tarkentuivat teoriaosuuden kirjoitusvaiheessa.

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2009, 161) kirjoittavat, että laadullisessa tutkimuksessa oleellista on löytää tai paljastaa tosiasioita, ei vain todeta jo olemassa olevia. Laadullisen tutkimuksen tärkeitä kysymyksiä ovat esimerkiksi, miten, mitä ja miksi. Kankkunen ym. (2009, 50) kuvaavat teoksessaan, että laadullista tutkimusta käytetään usein uusiin tutkimusalueisiin, joista ei vielä tiedetä paljon. Tutkimusmenetelmä sopii tutkimuskohteeseen, josta halutaan saada esille uusia näkökulmia. (Kankkunen ym. 2009, 50). Opinnäytetyöni aihetta on vähän tutkittu aiemmin, joten pyrin tutkimuksellani löytämään uusia näkökulmia ja ajatuksia etsivän vanhustyön työn tekemiseen sekä sen kehittämiseen. Kankkunen ja Vehviläinen-Julkunen (2009, 49) kirjoittavat, että laadullisessa tutkimusmenetelmässä tyypillisiä piirteitä ovat ihmisten kokemukset, tulkinnat, käsitykset ja ihmisten näkemysten kuvaaminen. Myös omaan tutkimukseeni halusin juuri vanhustyön ammattilaisten näkemyksiä sekä ajatuksia etsivän vanhustyön mahdollisuuksiin.

5.2 Aineistonkeruu

Aineistonkeruun aloitin hakemalla tutkimuslupaa kahden keskisuuren kaupungin vanhustyön johtajilta. Kahden kaupungin otannalla halusin kaupunkien välistä vertailunäkökulmaa. Lisäksi tein erilliset tutkimuslupahakemukset molempien kaupunkien seurakuntiin. Tutkimusluvut saatuani lähestyin sähköpostilla useita eri vanhustyön esimiehiä molemmista kaupungeista. Molempien sektoreiden esimiehet osoittivat minulle haastattelusta kiinnostuneiden yhteystiedot. Tämän jälkeen otin heihin yhteyttä sähköpostilla ja ehdotin aikatauluja. Sähköpostissa myös kysyin samalla suostumusta haastattelun nauhoittamiseen. Ensimmäiseen pyyntöön vastasi myönteisesti neljä vanhustyön ammattilaista. Viikon kuluttua lähetin uusintapyynnön, jolloin sain kaksi haastateltavaa lisää.

Tarkoitukseni oli, että olisin saanut haastateltavia enemmänkin, mutta tyydyin kuuteen haastateltavaan. Haastateltavia oli vaikea löytää, koska aihe oli heille vieras ja he epäilivät omaa kykyään vastata aiheen teemoihin. Osa haastateltavista kieltäytyi myös aikataulun vuoksi. Minulla oli tavoitteena kerätä haastattelut kesäkuussa, mikä vaikeutti yhteisten aikojen löytymistä.

Keräsin aineiston teemahaastattelulla. Teemahaastattelua kutsutaan myös puolistrukturoiduksi haastatteluksi. Se on strukturoitua haastattelua, eli lomakehaastattelua vapaamuotoisempi ja väljempi. Teemahaastattelu koostuu vain muutamasta avainkysymyksestä, joiden ympärille haastattelu koostuu. (Kylmä ym. 2007, 78).

Haastattelin molemmista kaupungeista kolmea sosiaali- ja terveysalan ammattilaista. Haastateltavat toimivat erilaisissa vanhushpalveluiden työtehtävissä. Heistä kaksi oli sosiaalityöntekijöitä, kaksi seurakunnan vanhustyön diakoniatyöntekijöitä, yksi hanketyöntekijä sekä yksi palveluneuvonnan työntekijä.

En rajannut haastateltavaksi osallistuvia millään tavalla, vaan osallistuminen perustui täysin vapaaehtoisuuteen. Suoritin kaikki haastattelut yksilöhaastatteluina osallistujien työhuoneissa. Haastattelut kestivät 30min – 2h, eli kaikkien kanssa syntyi hyvin keskustelua.

5.3 Aineiston analyysi

Haastattelu eteni pääosin haastattelurungon mukaisesti (Liite 1.). Aiheessa oli helppo pysyä, koska se oli asiakeskeinen, eikä kuormittanut haastateltavien tunteita. (Kylmä & Juvakka 2007). Nauhoitin kaikki haastattelut diginauhurilla, mikä helpotti aineistoon palaamista sen analysoinnin aikana. Litteroin nauhoitetut haastattelut, eli kirjoitin nauhoitetut haastattelut sana sanalta tekstimuotoon, jotta niitä on helpompi tutkia. Kaiken kaikkiaan litteroitua aineistoa tuli 46 sivua.

Haastattelun alussa keräsin jokaiselta haastatteluun vastaavalta taustatiedoiksi ammattinimikkeen, työkokemuksen, nykyiset työtehtävät sekä oman työkentän / työskentelytavat. Varsinainen teemahaastattelurunko koostui viidestä teemasta, jotka jokaisen avasin muutamilla tarkentavilla alakysymyksillä. Teemoja olivat etsivä vanhustyö ilmiönä, ikäihmisten syrjäytyminen, etsivä vanhustyö, etsivän vanhustyön kehittäminen sekä etsivää vanhustyötä estäviä ja edistäviä tekijöitä.

Haastatteluaineiston analysoin sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä. Sen tavoitteena on ilmiön käsitteellistäminen, joka auttaa ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä. Vilkan (2015, 163) mukaan aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tavoitteena on löytää aineistosta jonkinlainen toiminnan kertomus tai logiikka.

Induktiivisessa eli aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineisto puretaan ensin osiksi ja sisällön kannalta samanlaiset osat yhdistetään keskenään. Yhdistämisen jälkeen aineisto tiivistetään kokonaisuudeksi, jossa tulee näkyä tutkimuksen tarkoitus ja tavoite. Tärkeää tässä olisi, että aineisto tiivistyisi huomattavasti. (Kylmä ym. 2007, 113.)

Käytin aineiston analysointiin Tuomen ja Sarajärven teoksen (2004, 111) kuviota apuna. Mielestäni kuvioon (Kuvio 2.) on koottu hyvin kaikki aineistolähtöisen sisällönanalyysin pääkohdat. Litteroinnin jälkeen keräsin teemahaastattelun pääteemat, eli otsikot ja yhdistin litteroidut aineistot erilliseen tiedostoon teemoitellen ne kustakin aineistosta. Keräsin esimerkiksi jokaisesta aineistosta ikäihmisten syrjäytymiseen liittyvät keskustelut yhteen ja numeroin ne, jotta niihin oli helpompi

palata. Tämä helpotti aineiston pelkistämistä. Pelkistämällä tarkoitetaan tutkimustehtävään liittyvien ilmaisujen koodaamista aineistosta (Kylmä ym. 2007, 113). Säilytin alkuperäiset litterointiaineistot koko aineiston käsittelyn ajan.

Alle on koottu esimerkkitaulukko (Taulukko 3) etsivä vanhustyö ilmiönä – teemasta. Taulukosta on nähtävillä, että aloitin analysoinnin etsimällä litterointiaineistoista yhtäläisyyksiä. Yhtäläisyyksien esiin nostamisen jälkeen, poimin tekstistä niille pelkistykseen. Pelkistämisen jälkeen muodostin alaluokat. Pääluokaksi muodostuivat teemahaastattelun varsinaiset teemat. Analyysitaulukot muista tulosten teemoista on nähtävillä liitteessä. (Liite 2.)

Taulukko 3. Etsivä vanhustyö ilmiönä – teeman analyysi

ETSIVÄ VANHUSTYÖ ILMIÖNÄ			
Lainaus	Pelkistys	Alaluokka	Yläluokka
<i>Ennaltaehkäisevää ja sitten semmosta matalankynnyksen toimintaa että niin kuin, että mistä niitä löydettäs niitä vanhuksia tommoseen, mutta tietysti sillai että ne on just niitä jotka ei muuten tuu mihinkään ilmi tai ei tuu sitte ite sitä apua hae. (Haastattelu 2)</i>	Matala kynnyks	Matalankynnyksen toimintaa	Varhainen puuttuminen
<i>Pitäs sitä niin sanottua ennaltaehkäisevää työtä, mutta että se ennaltaehkäisevä työ; kotikäyntityöt, ehkä joku kerhotoiminta, retket, tämmöset sosiaaliset tapahtumat, missä kootaan niitä ihmisiä yhteen (Haastattelu 3)</i>	Ryhmätoiminta		
<i>Varhaisessa vaiheessa ku monesti sitte konstit on vähäiset kun tuloo liian myöhään tai kun ne ongelmat on päässeet niin jo suuriksi, tai monimutkaasiksi, hankaloiksi niin sitten saattaa olla, että ne keinot on sitten jo niinku hankalia tai keinoja on hankalampi löytää (Haastattelu 4)</i>	Varhaisessa vaiheessa	Ennen kuin ongelmat monimutkaistuvat	
<i>Hyvissä ajoihin asioihin puuttumista... (Haastattelu 5)</i>	Palveluista tietoa ajoissa		
<i>Kerrotaan palveluista jo ennen kuin niitä tarvitaan, etsitään samalla näitä jo olemassa olevia yksinäisiä, syrjäytyneitä tai muuten vaan piilossa olevia, avuntarpeessa olevia. (Haastattelu 5)</i>	Etukäteen tiedottaminen	Ennaltaehkäisy	

Kun olin koonnut haastattelut teemojen alle, aloin lukea niitä uudelleen ja poimia sieltä oleellisia ja toistuvia asioita ylös. Vertailin teemoista käytyjä keskusteluja ja poimin jokaisesta haastattelusta yhdensuuntaisia sekä toisistaan eroavia asioita. Haastatteluja läpikäydessäni tuli monesti vastaan tilanne, että sama asia esitettiin eri muodoissa, joten teemoista syntyi hyvin saman tyyppisiä vastauksia.



Kuvio 2. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin vaiheet (Tuomi & Sarajärvi 2004, 111).

Kuviossa kaksi kuvaan aineistolähtöisen sisällönanalyysin vaiheet. Haastatteluai-
neisto litteroitiin eli purettiin sanatarkasti auki. Tällä voitiin tarkentaa keskustelunkul-
kua. Tämän jälkeen aineistoa luettiin moneen kertaan läpi. Lukemisen jälkeen ai-
neisto hajotettiin osiin, käsitteellistettiin ja siitä etsittiin uusia pelkistettyjä ilmaisuja.
Pelkistämällä tarkoitetaan tutkimustehtävään liittyvien ilmaisujen koodaamista ai-
neistosta. Pelkistysvaiheessa aineisto tiivistyi huomattavasti alkuperäisestään. Pel-
kistetyt ilmaukset luokiteltiin uusiksi luokiksi. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 111.) Pelkis-
tämisen jälkeen aineisto luettiin uudelleen ja ilmaukset yhdisteltiin ja luokiteltiin uu-
siin alaluokkiin kuten matalankynnyksen toiminta ja ennaltaehkäisy. Teema-alueit-
tain saman sisältöisistä alaluokista rakentuivat yläluokat. Teema-alueiden yläluokat
nimettiin sisältönsä mukaan uudelleen. Tulokset tiivistyivät tutkimuskysymysten oh-
jaamina kuviossa kolme esitettyihin johtopäätöksiin.

5.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen tekemistä ohjaa aina hyvä tieteellinen käytäntö. Erityisesti sosiaali- ja
terveysalan tutkimuskohteisiin liittyy useita eettisiä kysymyksiä, jotka tulee ottaa
huomioon tutkimusta kirjoittaessa. Näistä keskeisimmät ovat rehellisyys, huolelli-
suus, kirjoittamisen ja tulosten analysoinnin tarkkuus. Hyvää tieteellistä toimintaa
ohjaavat ihmisarvon kunnioittaminen ja vapaaehtoisuus. Jokaisella tulee olla mah-
dollisuus päättää, haluaako osallistua tutkimukseen tai keskeyttää sen niin halutes-
saan. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on keskeistä, että tarvittavat lupa- ja
suostumusasiat dokumentoidaan ohjeen mukaan. (Hirsjärvi ym. 2009, 24.)

Vilka (2015,196) kuvaa teoksessaan hyvin sitä, että jokaisen laadullisen tutkimuk-
sen tekijän tulee arvioida tutkimuksen luotettavuutta jatkuvasti. Tutkimuksen tekijän
tulee pystyä arvioimaan koko tutkimuksen teon aikana, miksi hän on tehnyt asiat
juuri sillä tavalla kuin on tehnyt. Vilka (2015, 196) mainitsee, että jokaisen tutkimuk-
sen tekijän tulee osata perustella tutkimuksen luotettavuus uskottavasti.

Pyrin tekemään tutkimukseni luotettavalla tavalla ja hyvän tieteellisen käytännön
mukaisesti. Hain tutkimuslupaa molemmista kaupungeista vanhustyön johtajalta.

Tutkimusluvut saatuani, otin yhteyttä haastateltaviin alustavasti sähköpostin välityksellä kysyäkseni heidän halukkuuttaan osallistua tutkimukseen. Ennen varsinaisia haastatteluja, soitin vielä haastateltaville ja puhelussa kysyin lupaa nauhoittaa haastattelut tutkimusta varten. Kerroin haastattelujen tulevan opinnäytetyötä varten. Haastattelun alussa allekirjoitimme haastattelun nauhoitusluvan. Haastatteluun osallistuvien henkilöiden nimiä ei tuoda tutkimuksessa julkki, vaan ne jäävät opinnäytetyöntekijän tietoon. Tutkimusaineisto tuhotaan opinnäytetyön valmistuttua.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimuskysymykseni olivat: Minkälaisia näkemyksiä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla on etsivästä vanhustyöstä? Minkälaisia näkemyksiä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla on etsivän vanhustyön kehittämisestä?

Tavoitteeni oli selvittää, kuinka etsivä työ ikääntyneiden palveluissa toteutuu. Pääkysymyksen alateemoina oli etsivä vanhustyö ilmiönä, ikäihmisten syrjäytyminen, etsivä vanhustyö, etsivän vanhustyön kehittäminen sekä etsivää vanhustyötä estävät ja edistävät tekijät. Käytän tutkimustulosten esittelyssä myös jonkin verran osallistujien kommentteja suoraan lainaten.

6.1 Taustatiedot

Aloitin jokaisen haastattelun keräämällä taustatiedot. Taustatietoina kysyin haastateltavilta ikää, työkokemusta, ammattia ja työtehtäviä. Iän otin mukaan sen vuoksi, että se on keskeinen työkokemuksen mittari. Haastateltavien nimiä ja kaupunkeja ei ole kuvattu heidän yksityisyytensä turvaamiseksi.

Kaikki haastatellut olivat naisia. Työkokemusvuosia oli viidellä kuudesta yli kymmenen vuotta työkokemusta vanhustyön parissa; yksi vastaajista oli työskennellyt vanhustyössä alle viisi vuotta, kaksi vastaajista oli työskennellyt 10-15 vuotta, kaksi vastaajista 25-30 vuotta sekä yksi yli 40 vuotta. Vastaajien ikäjakauma heillä oli 25-68 vuotta. Haastateltavista kaksi oli vanhustyön diakonisseja, kaksi vanhustyön sosiaalityöntekijöitä, yksi palveluneuvoja sekä yksi hanketyöntekijä.

Kaikkien haastateltujen työnkuvaan kuului ikäihmisten neuvonta ja ohjaus. Neuvonta ja ohjaus olivat tärkeimpiä ennaltaehkäisevän palvelun muotoja. Kaikki kuusi haastateltavaa tekivät myös jonkin verran kotikäyntityötä, jonka he kokivat tärkeänä etsivän vanhustyön työmuotona.

6.2 Etsivä vanhustyö ilmiönä

Ensimmäinen haastattelun alateema oli etsivä vanhustyö ilmiönä. Selvitin mitä vanhustyön ammattilaiset ymmärtävät etsivällä vanhustyöllä sekä millaisia etsivän vanhustyön piirteitä he näkevät työssään. Neljä haastateltavista osasi heti määritellä yleisellä tasolla etsivää vanhustyötä ilmiönä. Kaksi haastateltavasta ei ollut aiemmin varsinaisesti ajatellut, että etsivää vanhustyötäkin olisi olemassa. Hetken pohdittuaan myös heiltä nousi ilmiöön liittyviä ajatuksia.

Vastauksissa korostui ennaltaehkäisevän palvelun sekä organisaatioiden välisen avoimen yhteistyön merkitys ehkäisevässä työssä. Useat haastateltavat kokivat etsivän vanhustyön kohderyhmäksi yksinäiset ikäihmiset, jotka eivät olleet vielä vanhuspalveluiden piirissä. Tärkeäksi asiaksi koettiin myös varhainen puuttuminen asioihin.

Käsitteenähän se on ihan uus mulle. Että etsivästä nuorisotyöstä on kyllä puhuttu ja kuullu ja tutkittu ja kaikkia tämmöstä, mutta etsivä vanhustyö sinällään on ihan uus näin niinku terminä, että voin sanoa sillain että alkureaktio vois olla, että ei näy mitenkään, mutta sittenku mieltii, että mitä mää ajattelen että se tarkoittaa niinniin... (taukoa)... Ajattelen, että työn kohteena on nämä vanhukset, jotka ei oo minkään palveluiden piirissä, joilla ei oo omaisia, joilla ei välttämättä oo sitä kontaktia keeneenkään tai minkään instanssin kanssa. (Haastateltava 2)

No etsivä vanhustyö on semmosta hyvissä ajoin asioihin puuttumista. Öö... kerrotaan palveluista jo ennen kuin niitä tarvitaan, etsitään samalla näitä jo olemassa olevia yksinäisiä, syrjäytyneitä tai muuten vaan piilossa olevia, avuntarpeessa olevia. Mun mielestä se on kaikkea sitä ja siltä väliltä. (Haastateltava 5)

No sitähan se ei ole, että... että lähdetään menemään ovelta ovelle ja etsimään, miten täällä voidaan, vaikka joskus aattelee, että semmonenki ois aivan mielenkiintoista, mutta ei tokikaan. Kaupunkiyhteisössä eikä muutenkaan nykypäivänä se onnistu näin. Että kyllä se etsivä työ on sitä, että yhteistyössä muitten toimijoiden kans ja sitten tässä työssäkin kuljetaan silmät ja korvat auki, että kun tulee vastaan niitä, että herää huoli niistä. (Haastateltava 3).

Vastaajien ammatit ja tehtäväkuvat erottuivat selvästi etsivän työn ilmiötä pohdittaessa. Diakoniatyöntekijät kokivat tärkeäksi löytää seurakuntayhteyteen kaipaavat vanhukset. Sosiaalityöntekijät puolestaan korostivat ennaltaehkäisevän toiminnan

merkitystä. Eräs haastateltavistani ilmaisi asian kuvaavasti: ”Kuka tahansa voi kulkea tuntosarvet pitkällä, silmät ja korvat auki, se on sitä etsivää työtä”.

Kaikki haastatellut kokivat yhteiseksi asiaksi sen, että etsivä vanhustyö on suunnattava kotona ja syrjäseudulla asuville ikäihmisille, jotka eivät ole minkään palvelun piirissä, mutta tarvitsevat sitä. Kaikissa haastatteluissa korostui eri organisaatioiden välinen ja rajat ylittävä yhteistyö. Tällaista on esimerkiksi sosiaalityön, seurakunnan ja kotihoidon yhteistyön merkitys etsivässä vanhustyössä.

6.3 Ikäihmisten syrjäytyminen

Toinen alateema oli ikäihmisten syrjäytyminen. Hain vastauksia kysymyksiin; miten ikäihmisten syrjäytymisen ongelmat näkyvät omassa työssäsi, millaiset asiat itseäsi huolestuttavat ikäihmisten syrjäytymiseen liittyen ja miksi sekä miten ongelmiin voitaisiin puuttua ajoissa?

Tästä teemasta haastateltavat kertoivat eniten. Vastauksissa oli paljon yhtäläisyyksiä. Haastatellut kokivat, että eniten syrjäytymistä aiheuttaa yksinäisyys. Moni vastaaja toi esille konkreettisia syrjäytymistä aiheuttavia tekijöitä, kuten kuljetusongelmat, hissittömät talot sekä vanhat talot, jossa ei ole ovisummeria. Syrjäytymistä nähtiin aiheuttavan myös kuulon ja näön heikkoudet. Nämä vähentävät halua lähteä muiden ihmisten pariin. Neljä kuudesta haastatellusta mainitsi syrjäytymistä aiheuttavaksi tekijäksi esimerkiksi läheisverkostojen heikkouden.

Yksinäisyydestä vanhuksset puhuvat aika paljon, mutta loppujen lopuksi sitten ku tehhään tutkimuksia niin sittenhän loppujen lopuksi aika pieni osa oikeastaan, jotka sanovat olevansa yksinäisiä. Ja yksi syrjäytymisen mikä näkyy, on ehkä kuulon ja näön heikkeneminen. Ne on ehkä sitte semmosia aistillisia esteitä, jotka rupee rajoittamaan liikunnanrajoitteen lisäksi vanhuksia koteihinsa. (Haastateltava 1)

Yksinäisyys tulee esiin. Se aiheuttaa vetäytymistä muiden seurasta ja omanarvontunteen laskua. Toimintakyky laskee ja tulee palveluiden tarvetta. Esim. kuljetuspalveluiden rajoitettu saaminen on yksi syrjäytymistä lisäävä tekijä. Vanhuksset haluavat hoitaa kauppa- ja muut asiointit itse. Kotoa liikkuminen ja kauppakassien kantaminen on vaikeaa ja sitä lisää kuljetuksenpuute. (Haastateltava 6)

Kokemukset ikäihmisten syrjäytymiseen liittyvistä huolenaiheista olivat yhdenmukaiset. Puolet haastatelluista kertoivat, että eniten huolestuttavat ikäihmiset, jotka eivät rohkene tuoda omia asioitaan esille tai jos ne jätetään huomioimatta. Lisäksi monia huoletti ennaltaehkäisevän työn puute tai vähyys, jolloin kynnys palvelujen piiriin lähtemiseen nousee koko ajan. Kaikki haastateltavista olivat myös yhtä mieltä siitä, että yksinäiset ikäihmiset huolestuttavat eniten ja se, että heidät löydetään liian myöhään.

Ihmisen perustarve kaikissa elämänvaiheissa on tulla kuulluksi ja kohdatuksi. Tästä näkökulmasta katsottuna suurin huoli on niistä vanhuksista, jotka eivät rohkene sanoittaa omia toiveitaan tai toiveistaan huolimatta hänen toiveensa ohitetaan tai niitä ei oteta todesta. Vanhuksilla ei ole välttämättä voimavaroja omien perusoikeuksiensa puolustamiseen. Vanhus jää asioittensa kanssa yksin. (Haastateltava 1)

Yksinäisyyden kasvu ja yksinäisyyden tunteesta aiheuttavat liitännäisongelmat, kuten terveysongelmat sekä muiden peruspalveluiden kuormittuminen. Syrjäytymisen ongelmana on se, että ongelmat ehtivät kasaantua sekä syvetä ennen kuin tilanteisiin ehditään puuttua. (Haastateltava 2)

Kolmantena alateemana keskustelimme siitä, miten syrjäytymisen ongelmiin voitaisiin puuttua ajoissa. Ajoissa puuttumiseen tuli kaikilta selvä vastaus, että tärkeää olisi kehittää ennaltaehkäisevää toimintaa nykyistä enemmän. Esimerkkejä ennaltaehkäisevästä työstä olivat olleet kotikäyntityö, kerhotoiminta sekä yhteiset virkistysretket, joihin järjestettäisiin kyyti ja jonne ikäihmiset saisivat henkilökohtaisen kutsun. Lisäksi viisi kuudesta haastateltavasta korosti viranomais- ja läheisverkoston säilyttämisen merkitystä, jotta avun vastaanottamisen kynnys ei nousisi korkealle. Oikea-aikaisuus oli käsite, joka korostui kaikissa haastateluissa; ”Tulisi oikea-aikaisesti osata tarjota apua ja ottaa tilanne vakavasti.”

Ennaltaehkäisevää toiminnastahan on pitkälti kysymys juuri siksi, että vanhukset oisivat jollaki tavalla, niillä oisi jonkinlainen verkosto. (Haastateltava 1)

Sitä etsivää vanhustyötä tulee varmasti tulevaisuudessa lisätä, mutta että se ennaltaehkäisevä työ; kotikäyntityöt, ehkä joku kerhotoiminta, retket, tämmöset sosiaaliset tapahtumat, missä kootaan niitä ihmisiä yhteen. (Haastateltava 3)

Se on varmaan joku osallisuus ja sellainen yhteisöllisyys, että se on varmaan niin kuin sellainen, joka vois niin kuin ennaltaehkäistä. (Haastateltava 4)

Kaikki ennaltaehkäisevä toiminta on hyväksi siihen, ettei vanhukset syrjäytyisi. Eli ajoissa tiedottaminen, ajoissa puuttuminen ja ajoissa kertominen palveluista. Että kyllä siinä mun mielestä tää ennaltaehkäisevä työ on hyvin avainasemassa, että ihmiselle viedään tietoo, jo ennen kuin se sitä tietoo tarvii. (Haastateltava 5)

6.4 Etsivä vanhustyö

Kolmantena teemana oli etsivä vanhustyö. Koska etsivä vanhustyö oli opinnäytetyöni pääaihe, tässä teemassa oli eniten kysymyksiäkin. Aihe koettiin vaikeaksi ja haastateltavia piti johdattaa aiheeseen tarkentavien kysymysten avulla. Alakysymyksiä teemassa oli useita. Halusin saada selville haastateltavien ajatuksia, millaisille ikääntyneille etsivää työtä tulisi kohdistaa ja millaisin menetelmin etsivää työtä voitaisiin tehdä. Halusin myös tietää, millaisin menetelmin he itse tekevät etsivää työtä ja miksi. Mitkä asiat vaikuttavat taustalla toimintatapoihin? Kysyin myös, ketkä muut heidän organisaatiossaan tekevät etsivää vanhustyötä ja millä keinoin sekä mitä muita etsivää vanhustyötä tekeviä tahoja paikkakunnalla on.

Vastaajat kokivat, että etsivän vanhustyön kohderyhmänä ovat yksinäiset, kotona asuvat ikäihmiset, jotka eivät ole vielä lähteneet lainkaan palveluiden piiriin. Toinen keskeinen etsivän vanhustyön kohderyhmä ovat yksinasuvat, lesket, lapsettomat ja ikäihmiset joiden omaiset asuvat etäällä. Heidän kuvauksistaan ilmeni osattomuuden ja syrjäytymisen piirteitä. Ammattilaisten vastauksista ilmeni luottamuksen ja tasapuolisen asiakassuhteen merkitys. Asiakassuhde on aina ainutkertainen, eettinen ja kulttuurisidonnainen. Sen osapuolet heijastavat omaa taustaansa, erilaisten maailmankuvien ja arvojen kohdatessa. Esimerkiksi asiakkaan uskonto, tausta, elämäntavat, kansalaisuus, sukupuoli tai varallisuus eivät saa vaikuttaa haitallisesti asiakassuhteeseen.

Sitä on vaikea rajata, millaisille. Ihmisten kohtaaminen on aina yllätyksellistä. Ikääntynyt voi olla ulkoisesti hyvinvoivan näköinen tai oloinen, kunnes hänen kanssa rakentaa luottamuksellisen suhteen ja saa kuulla

esim. pohdintaa siitä, kuinka hän suunnittelee itsemurhaa oman jaksamattomuutensa kanssa. (Haastateltava 1).

Erityisesti yksinasuville, leskille, lapsettomille ja joiden omaiset asuu kaukana. Vanhuksille, jotka eivät osaa tai tunne oikeutta avun saantiin. (Haastateltava 2).

Etsivän työn menetelmiin nousi monia erilaisia ja käytännönläheisiä toimintamuotoja, kuten säännölliset haastattelut, ryhmätoiminnan kehittäminen, avoimet palvelutorit tai palvelupäivät sekä nykyistä aktiivisempi ja avoimempi yhteistyö eri organisaatioiden välillä. Moni vastaaja koki, että vapaaehtoistyön kehittäminen etsivän vanhustyön suuntaan olisi tärkeää.

Molempien kaupunkien aineistoista nousi samanlaisia, etsivää vanhustyötä tekeviä organisaatioita. Kaikista vastauksista nousivat esiin kotihoito, sosiaalityö, diakoniatyö ja kolmas sektori. Kaikki haastatellut kokivat, että kuka tahansa voi tehdä etsivää työtä. Kenellä vain herääkin huoli jostakin vanhuksesta, niin on tärkeää välittää huoli ammattilaisille. On ikävää, jos ikäihmiset jäisi ilman järjestävissä olevaa apua tai palvelua puutteellisen tiedonkulun takia.

6.5 Etsivän vanhustyön kehittäminen

Kysyin haastateltavien näkemyksiä etsivän vanhustyön kehittämiseen, työn näkyyden lisäämiseen ja huono-osaisimpien aktivointiin toiminnan piiriin. Haastateltujen vastaukset olivat varsin yhtenevät. Tärkeimmiksi kehitettäväksi asioiksi nousi käsitteen tekeminen tutuksi sekä tiedon jakaminen ja yhteistyön kehittäminen eri työyhteisöjen välillä. Lisäksi jokainen haastateltavista koki, että ikäihmisille pitäisi olla enemmän palvelupäiviä, joissa puhuttaisiin myös yksinäisyydestä ja syrjäytymisestä. Näin saataisiin asiantietoa itse ikäihmisille.

Vastauksissa nousi esille, etsivän työn tekemisen edellyttävän ilmapiirin ja asenteiden muuttumista vanhustyössä. Haastateltavat pitivät tärkeänä säännöllisesti tehtäviä lomakekyselyjä. Eräs vastaajista kuvasi osuvasti että: ”Kolme kertaa pitää kysyä, onko ihminen yksinäinen. Kaksi kertaa asia kielletään ja kolmannella yksinäisyys myönnetään.”

Puhumalla siitä, tekemällä käsite tutuksi. Etsivää työtä tehdään koko ajan, sitä ei vain vielä ole osattu käsitteellistää ja tehdä näkyväksi teorian osalta. (Haastateltava 2).

Kyllähän kaikki niin kuin ennaltaehkäisevä työ olis ja sitä niin kuin... vanhusväestö lisääntyy niin sitä tavallaan kehittää. No varmaan esimerkiksi just, mää voisin ajatella, että se varmaan ois tätä etsivää työtä, että ku on ollu elokuvateatterin kans sellasia yhteisiä juttuja, että on päivänäytöksiä, joihin on vähän halvemmat liput ja sitten just tuota... meistä joku on ollu siellä paikalla, että sitä esillä oloa sielläki. (Haastateltava 4).

Tiedottaminen, asiasta puhuminen, yksinäisyydestä puhuminen. Se, että tämmöset hyvinvointia edistävät kotikäynnit, nehan on yks erittäin mainio tapa kohdata vanhuksia, niin joillain tän tyyllisillä. Ja sen erilaisen toiminnan järjestäminen. Mutta sehän on erittäin ongelmainen kysymys, että kuinka sieltä löydetään se yksinäinen, vanha ihminen, jolla ei oo ketään, kenen kans lähtee minnekkään ja on jo mennyt tavallaan siihen pisteeseen, ettei haluakkaa lähtee. (Haastateltava 5).

Järjestämällä toimintapäiviä. Kutsutaan heidät mukaan lähettämällä henkilökohtainen kirje tai palveluohjaajan suosittelusta kotikäynnillä. Järjestetään tutustumista, vaikka palvelukeskukseen. Heille järjestetään kuljetus. Pieni maksu, joka kattaisi koko päivän kustannukset tai maksuton tutustuminen ja seuraavat kerrat minimi taksalla, että sosiaalisesti heikoimmin selviytyvillä on mahdollisuus lähteä mukaan. (Haastateltava 6).

En tiä mitä ja miten, mutta yleistä keskustelua käännettyä siihen suuntaan, että se edistäis myös tämmöstä niin ennaltaehkäisevää ja tätä etsivää työtä ja että sitäkin arvostettais ja nähtäis se että, vanhuksella voi olla palvelun ja avun tarvetta vaikkakaan se ei vielä tarvisi fyysistä tai semmosta kotihoidon palveluita tai näin sitä myöntämisjuttua. Että ehkä sen ilmapiirin pitäis vähän muuttua siitä. (Haastateltava 2).

6.6 Etsivää vanhustyötä estäviä ja edistäviä tekijöitä

Haastatellut näkivät keskeisimmiksi etsivää vanhustyötä estäviksi tekijöiksi kiireen. Työn aikataulutus ja liian tiiviit työpäivät estää ajattelun ja asioista huolehtumisen. Muita etsivää työtä estäviä tekijöitä olivat tiedonkulku, vaitiolovelvollisuus, yhteistyön heikkous, resurssipula, tiukat asiakaskriteerit ja näin yksinäisten vanhusten tavoittaminen sekä työntekijöiden epä tietoisuus siitä, että on olemassa etsivää vanhustyötä.

No mulla tuli ihan ensimmäisenä mieleen se tiedonkulun vaikeus tai sitten se vaitiolovelvollisuus. Ne voivat joskus olla esteenä sille työn jatkuvuudelle. Sitten voi olla työntekijöitten tuntemattomuus. Eli meillä ei oo tietoa toistemme töistä tai työnkuvasta ja siksi me ei pystytä ohjaamaan niinku eteenpäin niitä avunkysyjä. Ja oisko joskus arkikielellä ihan asennevamma (nauraa), ettei oo sitä tahtotilaa siihen yhteiseen hyvään. (Haastateltava 1).

No jos aatellaan omalta kohalta, mitä aattelen näin viranomasena oman työn kannalta niin sehän on resurssikysymys. Tavallaan se, että on niin vähän resursseja, että meillähän ei oo aikaa siihen etsivään työhön, että mehän tehhään ne mitä meille tulee; kuka ottaa yhteyttä, ne tulee tavallaan meille, että meillä ei oo sitä resurssia siihen, että me lähettäis just, vaikka järjestelmällisesti käymään läpi tietyn ikäisiä tai tämmösiä. (Haastateltava 2).

No tietysti se, että vanhukset eivät ite halua, ei nää niinku, että tarvii mitään. Ja sulkeutuu tavallaan. Ja kyllähän se este on sitten resurssi. Että enhän määkään yksin voi, jos ajatellaan että ovista ja ikkunoista alkaa tulla pyyntöjä niin kyllä siihen pitää miettiä, miten siihen vastaan. (Haastateltava 3).

Etsivää työtä edistäviksi asioiksi koettiin työntekijöiden/ammattikuntien tunnetta-
vuus, ammattilaisten keskinäinen luottamus, vastaanottavainen ikäihminen, löy-
semät kriteerit sekä vapaaehtoisten merkitys ja tärkeys.

*No ehdottomasti se työntekijän tunnettavuus. Se helpottaa yhteistyötä, se että sää tunnet ihmisen ja sulla on helppo sille soittaa. Ja sitten myöskin... Semmonen tietty avoimuus siinä helpottaa, no se liittyy varmaan siihen tunnettavuuteen. Luottamus toisen työhön on aivan avain-
asemassa. (Haastateltava 1).*

*Ikälaki tai siis vanhuspalvelulaki ja sosiaalilaki ku on tullu sosiaalihuol-
lon ilmoitukset esimerkiksi niin mää nään, että se on helpottanu sitä et-
sivän vanhustyön tekemistä siinä määrin, että ku oli puhetta että jokai-
nen sitä tekee sää pystyt ottaa ja ilmottaa sosiaalitoimeen, että nyt on
täällä tämmönen vanhus ja näin. Että onhan sekin etsivää työtä. (Haas-
tateltava 2).*

*Julkisuudessa näistä asioista puhuminen ylipäätänsä ja esille ottami-
nen. Ja sen merkityksen tuominen esille, että on tärkeää huolehtia
itestä ja läheisten ja omaisten tukena olla. (Haastateltava 3).*

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Suomen väestö vanhenee ja ikääntyneet voivat asua yhä pidempään kotona. Kotona asumista pyritään tulevaisuudessakin tukemaan, mutta rinnalle nousee huoli siitä, miten turvattomia ja yksinäisiä ikääntyvät ja yksinasuvat todellisuudessa ovat?

Kuten Saaristokin (2011, 131) mainitsee teoksessaan, ikääntyneiden yksinäisyys on suuri haaste yhteiskunnalle. Miten me vanhustyön ammattilaiset pystymme ehkäisemään yksinäisten ikääntyneiden syrjäytymisen? Opinnäytetyössäni selvitin olisiko etsivä vanhustyö keino torjua ikäihmisten yksinäisyyttä ja syrjäytymistä.

Tutkimuskysymykseni olivat; minkälaisia näkemyksiä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla on etsivästä vanhustyöstä sekä minkälaisia näkemyksiä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla on etsivän vanhustyön kehittämisestä?

Tutkimustulosten perusteella esitän seuraavat kolme johtopäätöstä, jotka avasin seuraavan sivun kuvioon (Kuvio 3) ja käsittelen vielä tarkemmin alaluvuissa:

1. Etsivä vanhustyö on heikosti tunnettu ilmiö, epäselvä käsite ja toistaiseksi vaikiintumaton toimintamalli.
2. Etsivän vanhustyön kehittämishaasteet kohdistuvat organisaatorajat ylittävän yhteistyön ja tiedonkulun kehittämiseen.
3. Etsivän vanhustyön painopiste tulee olla ennaltaehkäisevässä toiminnassa. Toiminnan haasteena on tavoittaa syrjäytymisvaarassa olevat ikäihmiset.



Kuvio 3. Opinnäytetyön johtopäätökset

Kuvioon kolme tiivistin opinnäytetyöni keskeisimmät johtopäätökset. Punaisessa lokerossa ovat tärkeimmät johtopäätökset eli ilmiön tunnettavuus, tiedonkulun ja yhteistyön kehittäminen sekä etsivän vanhustyön ennaltaehkäisy. Vihreällä alueella on kuhunkin johtopäätökseen johtaneet haastatteluissa esiin nousseet alueet. Violetille alueella on tutkimusaineistosta nousseet konkreettiset kehittämiskohteet. Kappaleessa 7.1 tarkastelen kolmiportaista luokittelua tarkemmin.

7.1 Ilmiön tunnettavuus

Opinnäytetyössä tuli selkeästi esille etsivän vanhustyön käsitteen epäselvyys ja toimintamallin selkiytymättömyys. Ilmiö on vielä epäselvä ja käsite on vieras. Haastatteluissa toistui näkemys siitä, että etsivää vanhustyötä oli vaikea selittää, kun ei ollut täysin varmaa tietoa mitä käsite tarkoittaa.

Vaikka käsitteen määrittely koettiin vaikeaksi, oltiin vakuuttuneita siitä, että etsivää vanhustyötä tulee kehittää syrjäytymisvaarassa olevien ikäihmisten löytämiseksi. Toimintamallin kehittämistarpeesta oltiin yksimielisiä. Työn kohderyhmä määriteltiin vastaajien taustatiedoista riippumatta yhdenmukaisesti. Haastatellut kokivat etsivän vanhustyön toimintamallit tutuiksi, tarpeellisiksi ja jo käytössä oleviksi tavoiksi, mutta vakiintuneen toimintamallin puute vaikeuttaa työn hahmottamista ja kehittämistä.

Etsivän vanhustyön käsite on sovellus etsivästä nuorisotyöstä. Sovellus kuvaa nykytoimintaa, mutta haastaa tutkimaan aihetta lisää vanhustyön näkökulmasta. Tuoreen tieteellisen tutkimustiedon puute vahvistaa käsitystä ilmiön heikosta tunnetavuudesta.

Haastatteluissa nousi irrallisia näkemyksiä etsivän vanhustyön menetelmiksi. Niiden taustalla oli tarve tiedon lisäämiseen, toiminnan näkyvyyden parantaminen ja vanhusmyönteisten asenteiden vahvistaminen. Vanhusmyönteisten asenteiden vahvistaminen liittyi kiinteästi uusien asiakkaiden palvelutarpeiden löytämiseen ja yhteistyön parantamiseen. Yleisöluennot ja palvelutorit voisivat tuoda nykyistä paremmin esiin etsivän vanhustyön kasvot.

7.2 Tiedonkulku ja yhteistyö

Opinnäytetyössäni nousi esille, että etsivän vanhustyön kehittämishaasteet kohdistuvat organisaatorajat ylittävän yhteistyön ja tiedonkulun kehittämiseen. Yhteistyön kehittämisen esteeksi koettiin näkemys yhteiskuntaa kiusaavasta vanhuskielteisestä ilmapiiristä.

Haastatellut edustivat kahden eri organisaation eli kaupungin ja seurakunnan työntekijöitä. Lähes kaikki haastateltavista olivat yhtä mieltä avoimen, luottamuksellisen ja saumattoman yhteistyön tärkeydestä eri organisaatioiden ja omaisten välillä toiminnan kehittämisen kannalta. Kehittämistyön esteeksi nousevat vanhustyön ammattilaisten rajalliset vaikutusmahdollisuudet. Rajallisuus liittyy useimmiten lainsäädäntöön, organisaatorajoihin, kuntatalouden asettamiin reunaehtoihin, vaitiolovelvollisuuteen ja henkilöstön riittävyyteen. Haastatteluissa nousi usein esiin, että liian

tiivit työpäivät, tiukat asiakaskriteerit ja henkilöstöpula vaikeuttavat ennaltaehkäisevän työn tekemistä. Puolet vastaajista koki nykyisten, tiukkojen asiakaskriteereiden jopa estävän etsivää vanhustyötä.

7.3 Ennaltaehkäisevä vanhustyö

Opinnäytetyössäni nousi esille, että etsivän vanhustyön painopiste tulee olla ennaltaehkäisevässä toiminnassa. Etsivän vanhustyön tavoitteena on löytää yksinäiset ja syrjäytymisvaarassa olevat ikäihmiset mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Mikkonen ym. 2007, 18.)

Ennaltaehkäisevä vanhustyö koettiin ristiriitaiseksi asiaksi. Ristiriitaiset näkemykset liittyivät erityisesti etsivän vanhustyön tarpeiden ja resurssien ristiriitaan. Haastatellut tiedostivat uusien, varhaisen tuen ja ennaltaehkäisevän työn kehittämistarpeen. Uusia työmuotoja visioitiin vapaaehtoisten tekemästä mutta organisoidusta etsivästä työstä. Näkemyksen taustalla oli realistinen käsitys kuntatalouden nykytilasta.

Haastatteluissa nousi esiin hyviä, jo käytössä olevia vanhustyön toimintamalleja. Organisaatioiden rajat ylittävä yhteistyö ja matalankynnyksen toimipaikkojen saataavuus korostuivat esimerkiksi Likioma - projektissa. (Likioma [Viitattu 21.9.2016]). Eri toimijoiden näkemysten ja resurssien yhteensovittaminen on kuitenkin tarpeen.

Ennaltaehkäisevän vanhustyön menetelmistä esille nousivat erityisesti kotikäynnit ja vapaaehtoistoiminnan lisääminen. Tutkimustulokset ovat yhdenmukaiset aikaisempien vanhustyön kehittämishankkeiden kanssa. Esimerkiksi Löytävä-hankkeen työntekijät tekivät kotikäyntejä ikäihmisten luokse ja kartoittivat tilanteen haastatteleamalla heitä. Kotikäynnillä oli mahdollisuus ohjata syrjäytymisvaarassa olevat ikäihmiset palveluiden piiriin. Helsingin Diakonissalaitoksen Seniori-Vamos (Lauhde ym. [Viitattu 5.2.2016.]) hankkeessa korostettiin vapaaehtoistyötä. Vapaaehtoiset haueutuivat ikäihmisten luokse ja tarjosivat näin samalla tukihenkilöapua.

Tutkimuksessani kolmantena ennaltaehkäisevän vanhustyön menetelmänä nousi erilaisten matalankynnyksen ryhmätoimintojen kehittäminen, joihin ikäihmisten olisi helppo tulla. Ryhmätoiminnot ovat olleet keskeisinä menetelminä aiemmissakin

hankkeissa. Esimerkiksi Ikäihmisten olohuone (Ikäihmisten olohuone, 2016) on kehitetty tarjoamaan matalankynnyksen kohtaamispaikkoja yksinäisyyttä kokeville ikäihmisille. Ikäihmisten olohuone on koettu hyväksi ja on hyvin suosittu ikäihmisten parissa. Myös Yhressä nääs – projekti tarjoaa ikäihmisille yhteisöllistä ja osallisuutta kehittävää ryhmätoimintaa.

.

8 POHDINTA

Tässä luvussa käsittelen loppuyhteenvetona niin tutkimuksen kulkua, lopputulosta kuin aiempia oppimiskokemuksiani aiheeseen liittyen. Lopuksi kuvaan vielä omia näkemyksiä jatkotutkimusaiheille.

8.1 Loppuyhteenveto

Olen erittäin tyytyväinen tutkimusaiheen valintaan ja lopputulokseen. Aihe sai alkunsa projektiharjoitteluna suunnitellusta ja toteutetusta seniorikerhosta, jonka tavoitteena oli löytää yksinäiset ja syrjäytymisvaarassa olevat ikäihmiset kerhotoimintaan. Emme kuitenkaan onnistuneet tavoittamaan haluttua kohderyhmää. Kokemus jäi vaivaamaan ja pohdin keinoja vähentää yksinäisyyttä, estää syrjäytymistä ja lisätä osallistumista. Otin asian puheeksi seniorikerhon päätöstilaisuudessa ja sain työyhteisöltä toiveen ottaa etsivä vanhustyö osaksi opinnäytetyötä. Tämä oli sitä mitä mietin, vaikka käsite oli minulle aivan vieras. Tutkimuksen tekeminen oli mukavaa, vaikka lähdekirjallisuuden puute vaikeutti sitä. Tutkimuksen alussa oli haastavaa hahmottaa viitekehyksen teemat. Teoriaosuus muokkaantui työn edetessä.

Tutkimusmenetelmäksi valitsin laadullisen tutkimusmenetelmän ja teemahaastattelun. Laadullinen tutkimusmenetelmä sopii tutkimuskohteeseen, josta halutaan saada esille uusia näkökulmia. (Kankkunen ym. 2009, 50). Aihetta on vähän tutkittu, joten halusin omalla tutkimuksellani saada eri vanhustyön ammattilaisilta näkökulmia ja ajatuksia etsivään vanhustyöhön. Teemahaastattelu oli hyvä valinta aineiston keräämiseen, koska se antoi haastateltaville riittävästi tilaa kertoa omia ajatuksiaan teemoihin liittyen. Teemahaastattelussa ei ole välttämättä suoria kysymyksiä, mutta omaan teemahaastattelurunkoon laitoin tukikysymyksiä. Niitä en paljon tarvinnut, koska haastateltavat vastasivat suoraan.

Tutkimukseeni osallistui kuusi vanhustyön ammattilaista kahdesta kaupungista. Nauhoitin kaikki teemahaastattelut, jonka jälkeen niihin oli helppo palata. Litteroin haastattelut ja analysoin ne aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Aineiston purkuun

varasin paljon aikaa. Kaiken kaikkiaan litteroitua aineistoa kerääntyi 46 sivua. Haastattelut kestivät 30 minuutista kahteen tuntiin. Koin, että teemahaastatteluilla sain hyvin monipuolisen ja kattavan aineiston.

Tutkimustulokset tukivat osittain ennako-odotuksiani. Etsivästä vanhustyö on vieras käsite ja sen toimintamallit ovat vakiintumattomat. Työn vakiintumattomuus vaikeuttaa sen järjestelmällistä kehittämistä. Etsivän vanhustyön eri sektoreiden ammattilaisten toimintaa ja koulutusta tulisi kehittää yhteistyössä ja tavoitteellisesti. Toivon, että voisin hyödyntää opinnäytetyöni tuloksia tulevassa työssäni. Etsivälle vanhustyölle on selvä tarve, mutta miten ja kuka organisoisi ja resursoi toiminnan?

Aineiston luotettavuutta olisi voinut lisätä suunnitellun kahdeksan vanhustyön ammattilaisen haastattelu kuuden sijaan. Toisaalta aineistoa oli kuuden haastattelun jälkeen runsaasti ja näkemyksissä oli paljon yhdenmukaisuuksia. Aineiston luotettavuutta lisäävät suorat lainaukset, sillä lukija voi arvioida tutkimuksen tekijän tulkin-toja. (Hirsjärvi ym. 2009, 233). Tulosten luotettavuutta vahvistaa neljän eri ammattiryhmän ja kahden kaupungin vanhustyön ammattilaisten haastattelu. Haasteltujen toimintaympäristöt poikkesivat toisistaan, mutta näkemyksissä oli paljon yhteisiä piirteitä. Koen, että haastateltujen asiantuntijuus lisää aineiston luotettavuutta.

Työn haasteellisimmat vaiheet liittyvät aineiston kunnioittamiseen, päällekkäisyyksien karsimiseen ja omaan kokemattomuuteeni tutkijana. Vaikka en vielä syksyllä 2015 tiennyt, että otan opinnäytetyöni aiheeksi etsivän vanhustyön, tiesin että ikäihmisten yksinäisyys on yksi opinnäytetyöni osa-alue. Olin syksyllä 2015 muistiharjoittelussa ja sain luvan kerätä haastatteluja muistiryhmissä käyville ikäihmisiltä heidän yksinäisyyskokemuksistaan. Tiesin, että voin liittää ne jollakin tavalla omaan opinnäytetyöhöni, vaikka aiheesta ei vielä varmuutta ollutkaan. Asiakaskokemukset ohjasivat jonkin verran teoriaosuuden rakentamista.

8.2 Omat oppimiskokemukseni

Käsittelin ikäihmisten yksinäisyyttä yleisellä tasolla alaluvussa 3.2. Koska yksinäisyys on henkilökohtainen ja satuttavakin asia, tutkimuskirjallisuutta yksinäisyyteen

johtavista tekijöistä ei juuri löydy. Muistiryhmän asiakkaita haastatellessa panin merkille, että usean ikäihmisen oli vaikea kertoa liikuttumatta omista yksinäisyyskokemuksistaan. Vaikka tutkimuskirjallisuudessa ei kovinkaan paljoa eritellä yksinäisyyskokemuksia, löysin kuitenkin joitakin yhtenäisyyksiä haastatteluissa ja tutkimuskirjallisuudessa.

Niin muistiryhmässä kuin esimerkiksi Saaren (2009, 176) teoksessakin mainittiin suurimman yksinäisyyteen johtavan tekijän ja vaikeimman elämäntapahtuman olevan oman **puolison menetys**. Monet ikäihmiset kokivat, että toinen puoli elämästä hävisi ja elämä täytyi rakentaa kokonaan uudelle pohjalle. Ikäihmisiä haastatellessa sekä tutkimusaineistoa kerätessä nousi voimakkaasti esille eläkeiässä tapahtuneen **avioeron aiheuttama** yksinäisyys ja syrjäytymisen kokemus. Hämmästyin kuullessani, että ikäihmisten avioerot ovat lisääntyneet. Ilmiö näkyi erityisesti diakonia-työssä.

Etäällä asuvat lapset lisäävät ikäihmisten yksinäisyyden kokemuksia. Tutkimuskirjallisuus ja käytännön kokemus tukevat tätä näkemystä. Kukaan muistiryhmässä olevista ei maininnut yksinäisyyttään vaan heitä huolesti **lasten tai lastenlasten elämänvaikeudet**. Isovanhemmat kokivat usein kovaa, elämänilon vievää syyllisyydentunnetta sukulaistensa vaikeuksista. Tutkimusaineistoissa ja ikäihmisten haastatteluissa korostui omien **sairauksien** aiheuttama yksinäisyys ja syrjäytyminen. Alentunut toimintakyky altistaa kotiin jäämiselle. Saari (2011, 177) kuvaa teoksessaan hyvin, että ”kokonaisvaltainen hyvinvointi on onnellisen vanhuuden tukipilari”. Ikäihmisten kokemuksissa korostui **yksinäisyyden kokemus yleisesti**. He kokivat, että siitä pitäisi puhua jollekin ja toivoivat, että eri tilaisuuksissa puhuttaisiin yksinäisyydestä. Myös opinnäytetyön haastateltavat nostivat kehittämiskohteeksi yleisöluennot, missä puhuttaisiin yksinäisyydestä ja syrjäytymisestä. Ikääntyneet kaipaavat heille kohdennettuja tietoiskuja.

8.3 Jatkotutkimusaiheet

Jatkotutkimusaiheena olisi mielenkiintoista selvittää miten tunnistaa ja parhaiten tavoittaa suurimmassa syrjäytymisvaarassa olevat ikäihmiset? Valmisteilla olevan Sote-uudistuksen yhtenä kärkihankkeenahan on hoidon ja hoivan uudistaminen

niin, että kotona selviydyttäisiin nykyistä paremmin ja pidempään. Millainen palvelukokonaisuus tulisi suunnata kotonaan yksin asuville, vähään tyytyville ikäihmisille?

Kesällä 2016 Oulun paikallislehti uutisoi uudesta ikäihmisten hyvinvointia tukevasta toimintamuodosta. Vuokra-asuntosäätiö vuokrasi seitsemälle opiskelijalle edullisia asuntoja. Sopimukseen kuuluu Hyvä Naapuri – toimintaa, joka tarkoittaa vapaamuotoista, säännöllistä vapaa-ajanviettoa asukkaiden kanssa. Nuoret ja palvelutalon asukkaat valitsevat aktiviteettinsa kiinnostuksensa ja osaamisensa mukaan. Kulu-neella viikolla lehdessä oli kuva musisoivista nuorista ja hymyilevistä ikäihmisistä. Toiminnalla pyritään edistämään yhteisöllisyyttä, luontevaa eri-ikäisten kohtaamista ja vähentämään yksinäisyyttä. Mielestäni tämä olisikin oiva tapa kehittää ja lisätä ehkäisevää toimintaa ja näen, että tällaisen toiminnan kehittäminen ehkäisisi hyvin paljon ikäihmisten yksinäisyyttä ja syrjäytymistä.

LÄHTEET

- Ammatillinen etsivän työn järjestö, AMET 2011. [Verkkosivu]. Tampere: AMET ry. [Viitattu 5.2.2016]. Saatavana: <http://www.ametry.fi/amet-ry/amet-ry-n-toiminta-muodot/>
- Heiskanen, T. 2011. 150 puhelinnumeroa, mutta ei ketään, kenelle soittaa: mitä yksinäisyys on? Teoksessa: Heiskanen, T. & Saaristo L. (toim.) Kaiken keskellä yksin: Yksinäisyyden syyt, seuraukset ja hallintakeinot. Jyväskylä: PS-kustannus, 77-95.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Ikäihmisten olohuone, 2016. [Verkkosivu]. Oulu: Oulun Eläkkeensaajat ry. [Viitattu 21.9.2016]. Saatavana: <http://ikaihminenolohuone.elakkeensaajat.fi/ikaihminen-olohuone/>
- Kaartinen-Koutaniemi, J. 2012. Etsivässä työssä. Helsinki: Bookwell Oy.
- Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2009. Tutkimus hoitotieteessä. 1. painos. Porvoo: WSOYpro Oy.
- Kansaneläkelaitos, KELA 30.6.2016. Eläkeikä lähestyy. [Verkkosivu]. Helsinki: Kansaneläkelaitos. [Viitattu 3.9.2016]. Saatavana: <http://www.kela.fi/elakeika-lahestyy>
- Kivelä, S-L. 2012. Hyviä vuosia: Arvokas ja turvallinen ikääntyminen. Helsinki: Kustannus-Osakeyhtiö Kotimaa/Kirjapaja.
- Kiviniemi, K. 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: WS Bookwell Oy, 68-84.
- Kuikka, A. 2015. Etsivä vanhustyö meillä ja muualla: raportti suomalaisista ja eurooppalaisista käytännöistä. Vanhus- ja lähimmäispalvelunliitto ry. 2015. Helsinki: Fram Oy.
- Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.
- L 28.12.2012/980. Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista. Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Sosiaali- ja Terveysministeriö. Suomen Kuntaliitto. 2013. Helsinki. [Viitattu 23.2.2016]. Saatavana:

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110355/ISBN_978-952-00-3415-3.pdf?sequence=1

Lasslet, P. 1996. A Fresh Map of Life. The Emergence of the Third Age. Second Edition. London: Macmillan Press Ltd.

Laine, T., Hyväri, S. & Vuokila-Oikonen, P. (toim.) 2010. Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Riika, Latvia: Livonia Print.

Lauhde, T., Rikkinen, S. & Roti, J. Seniori-Vamos – etsivää ja osallistavaa vanhustyötä Kalliossa. [Verkkosivu]. Helsinki: Helsingin Diakonissalaitos, HDL. [Viitattu 5.2.2016]. Saatavana: <https://www.hdl.fi/fi/palvelut/kehittamishankkeet/1617-valittamisen-kansanliikkeeseen-voi-nyt-hypata-myos-kallion-d-aseimalta>

Likioma. [Verkkosivu]. [Viitattu 21.9.2016]. Saatavana: <https://likioma.fi/likioma/>

Mikkonen, M., Kauppinen, J., Huovinen, M. & Aalto E. 2007. Etsivä työ Euroopan syrjäytyneiden väestönsien parissa: Suuntaviivoja yhdenmukaisiin etsivän työn palveluihin. [Verkkajulkaisu]. Netherlands: S-Webdesign. [Viitattu 22.2.2016]. Saatavana: http://www.aftereight.fi/hello/doc/Etsivatyo_Eurooppa.pdf

Niemelä, A-L. 2009. Ketkä ovat syrjäytyneitä? Teoksessa Engeström, Y., Niemelä, A-L., Nummijoki, J. & Nyman, J. (toim.) Lupaava kotihoito: Uusia toimintamalleja vanhustyöhön. Juva: WS Bookwell Oy.

Nikula, U-M., Halla, P., Orvasto, O. & Rahunen, S. 2014. Löytävä-hanke. [Verkkosivu.] Turku: Fingerroosin Säätiö. [Viitattu 5.2.2016]. Saatavana: <http://www.fingerroos.net/loytava/>

Näslindh-Ylispangar, A. 2012. Vanhuksen terveyden, hyvinvoinnin ja hyvän elämän edistäminen. Porvoo: Bookwell Oy.

Peplau, A. L. & Peplau, D. 1982. Perspectives on loneliness. In A. L. Peplau & D. Perlam (eds.), Loneliness: A Sourcebook of Current Theory, Research And Therapy. New York: John Willey.

Pitkälä, K., Routasalo, P., Savikko, N. & Tilvis, R. 2005. Ikääntyneiden yksinäisyys – Kyselytutkimuksen tuloksia. Geriatrisen kuntoutuksen tutkimus- ja kehittämishanke. Tutkimusraportti 3. Helsinki: Vanhustyön keskusliitto.

Pitkänen, E. 2013. Vanhusten lähipalveluiden saatavuuden sekä avun- ja tuentarpeen kartoitus: Järjestölähtöisten lähipalveluiden kehittämishanke - Osahanke Maaninka, Nilsiä, Siilinjärvi ja Suonenjoki 2011–2013. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Sininauhaliitto. [Viitattu 5.2.2016]. Saatavana: <https://www.innokyla.fi/documents/603090/60bd924e-425a-4de8-80c6-182568463bd6>

Puuronen, A. 2014. Etsivän katse: Etsivä nuorisotyö ammattina ja ammattialan kehittäminen – näkökulmia käytännön työstä. Nuorisotutkimusseura. Verkkajulkaisuja 70. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

- Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen: Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Vaajakoski: Gummerus Oy.
- Routasalo, P. & Pitkälä, K. 2005. Ikääntyvän henkilön yksinäisyys – haaste hoitotyölle. Teoksessa Noppari, E. & Koistinen, P. (toim.) Laatu vanhustyöhön. Tampere: Tammer-Paino Oy, 19-35.
- Saari, J. 2009. Yksinäisten yhteiskunta. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Saaristo, L. 2011. Vanhusten yksinäisyys. Teoksessa: Heiskanen, T. & Saaristo, L. (toim.) 2011. Kaiken keskellä yksin: Yksinäisyyden syyt, seuraukset ja hallintakeinot. Jyväskylä: PS-kustantaja, 131-139.
- Salonen, K. 2007. Haastava sosiaalinen vanhustyössä – avopalvelutyöntekijöiden näkemyksiä kotona asuvien vanhusten sosiaalisesta olomuotoisuudesta. Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 26. Väitöskirja.
- Sarvimäki, A., Heimonen, S. & Mäki-Petäjä-Leinonen, A. (toim.). 2010. Vanhuus ja haavoittuvuus. Helsinki: Edita
- Suvanto, S. 2015. Vanhuspalveluiden ja psykiatrian välimaastossa: Mielenterveysongelmista kärsivän ikäihmisen kohtaaminen ja hoito. Suomen Mielenterveysseura. Helsinki: Kirjapaino Jaarli Oy.
- Taipale, V. 2015. Etsivä työ vauhtiin! Teoksessa Kuikka A., Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto ry. 2015. Etsivä vanhustyö meillä ja muualla: raportti suomalaisista ja eurooppalaisista käytännöistä. Helsinki: Fram Oy, 3.
- Tepponen, M. 29.3.2012. Miten asiakkaan tarpeiden arviointi, palveluohjaus ja hoito- ja palveluketjut kohtaavat? [Verkkajulkaisu]. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiri. [Viitattu 7.2.2016]. Saatavissa: <http://videonet.fi/thl/20120329/4/tepponen.pdf>
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, THL. 2015. Toimintakyvyn arviointi. [Verkkosivu]. [Viitattu 7.2.2016]. Saatavana: <https://www.thl.fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/palvelujen-jarjestamisprosessi/palvelutarpeen-selvittaminen/toimintakyvyn-arviointi>
- Tiikkainen, P. 2006. Vanhuusiän yksinäisyys: Seuruututkimus emotionaalisista ja sosiaalisista yksinäisyyttä määrittävistä tekijöistä. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto.
- Tiikkainen, P. 2011. Yksinäisyys teorioiden valossa. Teoksessa Heiskanen, T. & Saaristo, L. (toim.) Kaiken keskellä yksin: Yksinäisyyden syyt, seuraukset ja hallintakeinot. Jyväskylä: PS-kustannus, 59-76.
- Tilastokeskus. 31.5.2007. Väestöennuste 2007 – 2040. [Verkkosivu]. [Viitattu 13.4.2016]. Saatavana: http://tilastokeskus.fi/til/vaenn/2007/vaenn_2007_2007-05-31_tie_001.html

- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2004. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1.-3. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 109-121.
- Työeläke.fi, 13.1.2016. Joustava vanhuuseläke. [Verkkosivu]. [Viitattu 3.9.2016]. Saatavana: <https://www.tyoelake.fi/fi/erilaisiaelakkeita/vanhuuselake/Sivut/default.aspx>
- Uotila, H. 2011. Vanhuus ja yksinäisyys: Tutkimus iäkkäiden ihmisten yksinäisyyskokemuksista, niiden merkinnöistä ja tulkinnoista. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Vaarama, M. & Ollila, K. 2008. Koettu hyvinvointi ja elämänlaatu kolmannessa iässä. Teoksessa Moisio, P., Karvonen S., Simpura, J. & Heikkilä, M. (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2008. Helsinki: Stakes, 116-139.
- Vaarama, M., Luoma, M-L., Siljander, E. & Meriläinen Satu. 2010. 80 vuotta täyttäneiden koettu elämänlaatu. Teoksessa Vaarama, M., Moisio, P. & Karvonen, S. (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2010. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 150-166.
- Vatula-Heikkinen, N. 2015. Etsivä vanhustyö: Ikäihmisten mahdollisuus löytää palveluiden pariin. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma, vanhus- ja seniorityö. [Viitattu 7.2.2016]. Opinnäytetyö. Saatavana: <http://theseus.fi/bitstream/handle/10024/86966/Vatula-Heikkinen%20Ninni.pdf?sequence=1>
- [Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4.uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.](#)

LIITTEET

Liite 1. Haastattelulomake

Liite 2. Tulosten analyysitaulukot

Liite 1. Haastattelulomake

TEEMAHAASTATTELURUNKO

Taustatiedot:

- Ikä, ammattinimike, työkokemus, nykyiset työtehtävät
- Oma työkenttä / työskentelytavat

Varsinaiset haastattelukysymykset:

1 Etsivä vanhustyö ilmiönä:

- Mitä ymmärrät etsivällä vanhustyöllä?
- Miten omassa työssäsi näkyy etsivän vanhustyön piirteet?

2 Ikäihmisten syrjäytyminen:

- Miten ikäihmisten syrjäytymisen ongelmat näkyvät omassa työssäsi?
- Millaiset asiat itseäsi huolestuttavat ikäihmisten syrjäytymiseen liittyen?

Miksi? Miten niihin voitaisiin puuttua ajoissa?

- Yksinäisyys
- Sairastavuus
- Kotona asumisen ongelmat
- Taloudelliset vaikeudet
- Mielenterveysongelmat
- Päihteet
- Sosiaaliset ongelmat / käyttäytymisongelmat

3 Etsivä vanhustyö:

- Millaisille ikääntyneille etsivää työtä tulisi kohdistaa?
- Millaisin menetelmin etsivää työtä voitaisiin tehdä?
- Millaisin menetelmin itse teet etsivää työtä? Miksi? Mitkä asiat taustalla vaikuttavat toimintatapoihin?
- Ketkä muut omassa organisaatiossa etsivää vanhustyötä tekevät ja millä keinoin?
- Mitä muita etsivää vanhustyötä tekeviä tahoja paikkakunnallasi on? Minkälaisia keinoja?

4 Etsivän vanhustyön kehittäminen:

- Kuinka etsivää työtä voidaan kehittää?
- Miten etsivää työtä saataisiin enemmän esille?
- Millaisin keinoin kaikista huono-osaisimmat ikäihmiset saataisiin mukaan toiminnan piiriin?
 - Vapaaehtoistyö
 - Ryhmät
 - Kotikäynnit

5 Etsivää vanhustyötä estäviä ja edistäviä tekijöitä:

- Mitkä estävät etsivän työn tekemistä? Miksi? Miten voitaisiin korjata tilanne?
- Mitkä tekijät vaikuttavat etsivän työn onnistumiseen?

Liite 2. Tulosten analyysitaulukko

IKÄIHMISTEN SYRJÄYTYMINEN			
Lainaus	Pelkistys	Alaluokka	Päälouokka
<i>Yksinäisyydestä vanhuksat puhuvat aika paljon, mutta loppujen lopuski sitten ku tehään tutkimuksia niin sittenhän loppujenlopuski aika pieni osa oikeastaan jotka sanovat olevansa yksinäisiä, mutta vanhuksat kotikäyneillä puhuvat paljon siitä yksinäisyydestä ja ehkä siitä sairauksista. (Haastateltava 1)</i>	Yksinäisyys	Syrjäytymisen ongelmat	Syrjäytyminen
<i>Erityisesti tässä työssä ku ajatellaan, että se yksinäisyys on niinku ihan mikä on... ja se tulee monesti ilmi myös sitte esimerkiksi ku haetaa vaikka jotaki tiettyä palvelua tai joku tietty asia ja sitte ku kartotettaa sitä tilannetta ja näi niin sitte sieltä tulleeeki ilmi, että nii no se on se yksinäisyys, mitä niinku ne vanhuksat kokkee ja mikä vaikuttaa hirveesti, että sitten on vaikka masentuneisuutta tai tuntuu että ei halua lähtäkkää mihinkään ja tällä tavalla, että ja se, nimenomaan se matala mieliala kai se on mikä sitte vaikuttaa. (Haastateltava 2)</i>	Tilannekartotus	Ennaltaehkäisy	
<i>Yksinäisyys tulee esiin. Se aiheuttaa vetäytymistä muiden seurasta ja omanarvontunteen laskua. Toimintakyky laskee ja tulee palveluiden tarvetta. Esim. kuljetuspalveluiden rajoitettu saaminen on yksi syrjäytymistä lisäävä tekijä. Vanhuksat haluavat hoitaa kauppa- ja muut asioinit itse. Kotoa liikkuminen ja kauppakassien kantaminen on vaikeaa ja sitä lisää kuljetuksenpuute. (Haastateltava 6)</i>	Konkreettiset esteet		
<i>Mun työssä näkyä semmoiset, kellä ei oo oikein ketään omaisia tai on omaisia, mutta syystä tai toisesta on katkennut ne suhteet. (Haastateltava 4)</i>	Läheissuhteen heikkous	Ei omaisia	
<i>Ihmisen perustarve kaikissa elämänvaiheissa on tulla kuulluksi ja kohdatuksi. Tästä näkökulmasta katsottuna suurin huoli on niistä vanhuksista, jotka eivät rohkene sanoittaa omia toiveitaan tai toiveistaan huolimatta hänen toiveensa ohitetaan tai niitä ei oteta todesta. Vanhuksilla ei ole välttämättä voimavaroja omien perusoikeuksiensa puolustamiseen. Vanhus jää asioittensa kanssa yksin. (Haastateltava 1)</i>	Apua ei saatavilla ajoissa		

<p><i>Kaikki ennaltaehkäisevä toiminta on hyväksi siihen, ettei vanhuksset syrjäytyisi. Eli ajoissa tiedottaminen, ajoissa puuttuminen ja ajoissa kertominen palveluista. Että kyllä siinä mun mielestä tää ennaltaehkäisevä työ on hyvin avainasemassa, että ihmiselle viedään tietoo, jo ennen kuin se sitä tietoo tarvii. (Haastateltava 5)</i></p>	<p>Syrjäytymisen ennaltaehkäisy</p>	<p>Ongelmiin puuttuminen</p>	
--	-------------------------------------	------------------------------	--

ETSIVÄ VANHUSTYÖ			
Lainaus	Pelkistys	Alaluokka	Pääluokka
<p><i>Sitä on vaikea rajata, millaisille. Ihmisten kohtaaminen on aina yllätyksellistä. Ikääntynyt voi olla ulkoisesti hyvinvoivan näköinen tai oloinen, kunnes hänen kanssa rakentaa luottamuksellisen suhteen ja saa kuulla esim. pohdintaa siitä, kuinka hän suunnittelee itsemurhaa oman jaksamattomuutensa kanssa. (Haastateltava 1)</i></p>	<p>Vaikea rajata</p>		
<p><i>Erityisesti yksinasuville, leskille, lapsettomille ja joiden omaiset asuu kaukana. Vanhuksille jotka eivät osaa tai tunne oikeutta avun saantiin. Erityisesti kun ikää tulee enemmän (+80 vee) ja oma sosiaalinen elinpiiri alkaa pienenemään. (Haastateltava 2)</i></p>	<p>Yksinasuvat</p>	<p>Kohderyhmä</p>	<p><i>Etsivän vanhustyön toteuttaminen</i></p>
<p><i>Yksin asuvat ikääntyneet, ikääntyneille joilla ei ole lähiomaisia, muistisairaille, psyykkisesti sairaille, omaishoitajat, sairaalasta kotiutuville ikääntyneille palvelunohjaus sairaalassa kotiutumistilanteessa. (Haastateltava 6)</i></p>	<p>Yksinäiset, ei omaisia</p>		
<p><i>Yhteistyö. Meitä on työntekijöitä monenlaisia ja monia eri työtä tekeviä, että kun kohdataan niitä ihmisiä eri tilanteessa niin että se pyyntö välittyisi. (Haastateltava 3)</i></p>	<p>Yhteistyö</p>	<p>Etsivän työn menetelmät</p>	
<p><i>No tässä työssä se on olennaisesti se kotikäyntityö, ryhmätyö ja leiritoiminta ehkä sitten lisäksi, mutta leiritoimintaankin lähtevät sitten ne parempikuntoiset ehkä. (Haastateltava 1)</i></p>	<p>Ryhmätoiminta</p>		
<p><i>.. On näitä kolmannen sektorin järjestöjä jotka tekkee, mutta kyllä mää niinku näkisin, että etsivä vanhustyö sinällään on, että sitä tekkee periaatteessa jokkainen, että siihen ei tarvita ees mitään organisaatiota tai mitään semmosta koska jos mää niinku aattelen, että mitä kautta ne asiakkaat löytyy minulle nii on se, että isännöitsijä soittaa, taksikuski soittaa, öö joku naapuri soittaa että hei mää oon vähän huolissaan tuosta meiän kolmannen kerroksen mummusta ym. (Haastateltava 2)</i></p>	<p>Kansalaiset</p>	<p>Etsivää työtä tekeviä tahoja</p>	

<p>No varmaan seurakunta. Ja tietysti niinku nää terveydenhoitajat, aikuisneuvolan terveydenhoitajat ja... En nyt yhtäkkiä... No tietysti kotihoito, mutta sillon tavallaan on jo kotihoidon piiris ja palveluiden piiris, niin se ei varsinaisesti sitten ehkä enää oo sitä etsivää työtä.</p>	Seurakunta, terveydenhuolto	Yhteistyö	
---	-----------------------------	-----------	--

ETSIVÄN VANHUSTYÖN KEHITTÄMINEN

Lainaus	Pelkistys	Alaluokka	Päälouokka
<p>Puhumalla siitä, tekemällä käsite tutuksi. Etsivää työtä tehdään koko ajan, sitä ei vain vielä ole osattu käsitteellistää ja tehdä näkyväksi teorian osalta. (Haastateltava 2)</p>	Käsite tutuksi	Asiasta tiedottaminen	Etsivän vanhustyön kehittäminen
<p>Tiedottaminen, asiasta puhuminen, yksinäisyydestä puhuminen. Se, että tämmöset hyvinvointia edistävät kotikäynnit, nehän on yks erittäin mainio tapa kohdata vanhuksia, niin joillain tän tyylisillä. Ja sen erilaisen toiminnan järjestäminen.. (Haastateltava 5)</p>	Vanhusten tavoittaminen		
<p>En mää oikein muuta, ku just se, että on tieto olemassa että tällaista työtä tehdään ja sitten se että on verkostoitunut tekemään yhteistyötä muiitten toimijoiden kanssa. (Haastateltava 3)</p>	Verkostoituminen	Yhteistyö	

ETSIVÄÄ VANHUSTYÖTÄ ESTÄVÄT JA EDISTÄVÄT TEKIJÄT

Lainaus	Pelkistys	Alaluokka	Pääluokka
<i>No mulla tuli ihan ensimmäisenä mieleen se tiedonkulun vaikeus tai sitten se vaihtolovelvollisuus. Ne voivat joskus olla esteenä sille työn jatkuvuudelle... Ja meillä ei oo tietoa toistemme töistä tai työnkuvasta ja siksi me ei pystytä ohjaamaan niinku eteenpäin niitä avunkysyjä. (Haastateltava 1)</i>	Tiedonkulun este	Estää työn kulkua	Estävä tekijä
<i>Kiire, resurssit. Että se on niin kuin.. ja sitten se pysähtyminen, se on myös sellanen että ei, ei keretä, ei kuulla. (Haastateltava 5)</i>	Kiire		
<i>Mitä aattelen näin viranomaseksi oman työn kannalta niin sehän on resurssikysymys, tavallaan se että on niin vähän resursseja, että meillä ei oo aikaa siihen etsivään työhön, että mehän tehhään ne mitä meille tulee, kuka ottaa yhteyttä, ne tulee tavallaan meille että meillä ei oo sitä resurssia siihen, että me lähettäis just vaikka järjestelmällisesti käymään läpi tietyn ikäisiä tai tällöisiä. (Haastateltava 2)</i>	Resurssipula		
<i>Että kyllä varmaan semmonen julkisuudessa näistä asioista puhuminen ylipäättänsä ja esille ottaminen ja sen merkitys, että on tärkeää huolehtia itestä ja läheisten ja omaisten ja heidän tukena olla. (Haastateltava 3)</i>	Lähimmäisestä huolehtiminen	Asiat esille	Edistävä tekijä
<i>Avoin yhteistyö eri verkostojen välillä. Se on niinku se. Ja se että verkosto tuntee toisensa ja tuota... tietää mihin voi ottaa yhteyttä, minkälaisissa eri tilanteissa.</i>	Yhteistyö	Tiedon jakaminen	